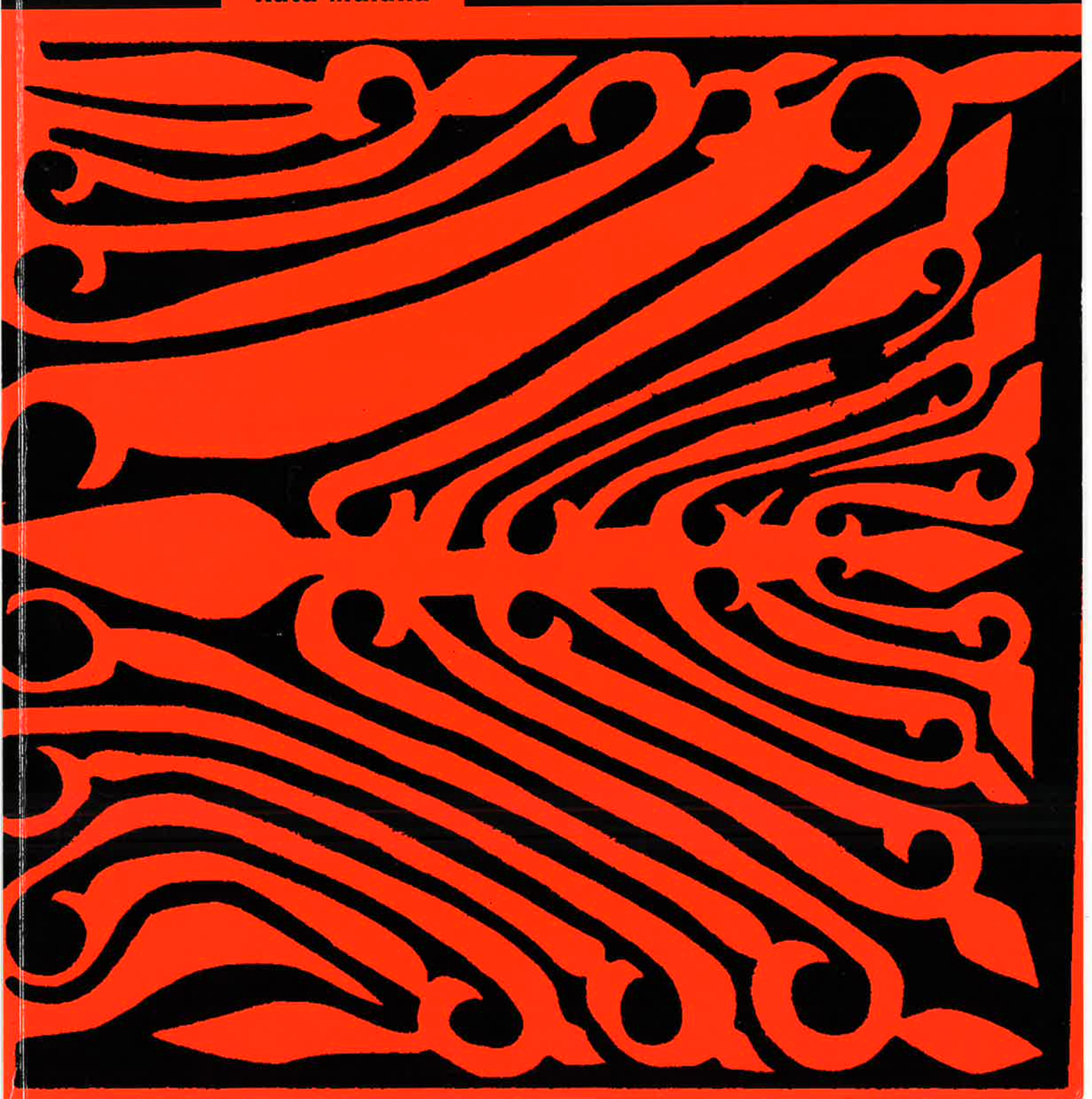

Xaf Lasomer en Bert Tahitu

Aku nama Anis

Handleiding

Kata Maluku

AKU NAMA ANIS
Handleiding

Xaf Lasomer en Bert Tahitu
Aku nama Anis
Handleiding
Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers
Utrecht 1999
Kata Maluku

Omslag cosmiclounge, Jan Timorason
Druk Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, Reprografische dienst Bouhof

ISBN 90-76729-09-3

© 1999, Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers, Utrecht.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Xaf Lasomer en Bert Tahitu

Aku nama Anis

Handleiding

Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers
Utrecht 1999

Kata Maluku

Materiaal voor het onderwijs Moluks Maleis

Basisonderwijs

Magda Pattiha, Hans Straver en Bert Tahitu, *Kata Maluku / Op z'n Moluks. Alat-alat buat pengadjaran bahasa Melaju Maluku di sekolah dasar / Materiaal voor het onderwijs Moluks Maleis op de basisschool. Handleiding.* LSEM, Utrecht 1990.

Magda Pattiha, *Atur bahasa / Taal in orde.* LSEM, Utrecht 1990.

Bert Tahitu, *Daftar kata-kata / Woordenlijst.* LSEM, Utrecht 1990.

Bert Tahitu, *Woordenlijst / Daftar kata-kata.* LSEM, Utrecht 1990.

Magda Pattiha, *Buku kerdja / Werkboekjes.* LSEM, Utrecht 1990.

- 1 *Meester Wim punja hari djadi*
- 2 *Bagaimana sekarang?*
- 3 *Kalah atau menang, bisa lihat sapa teman*
- 4 *Hari kumpulan jang pertama*
- 5 *Kedjadian dengan opa*
- 6 *Kalau mau djadi bagus*
- 7 *Djangan tawar disini!*
- 8 *Nona, bikin lekas!*

Volwasseneneducatie

Xaf Lasomer en Bert Tahitu, *Aku nama Anis. Cursusboek Moluks Maleis, niveau 1.* LSEM, Utrecht 1999

Xaf Lasomer en Bert Tahitu, *Aku nama Anis. Handleiding.* LSEM, Utrecht 1999

Xaf Lasomer en Bert Tahitu, *Sekarang apa? Cursusboek Moluks Maleis, niveau 2.* LSEM, Utrecht 1999

Xaf Lasomer en Bert Tahitu, *Sekarang apa? Handleiding.* LSEM, Utrecht 1999

Inhoud

Inleiding	5
1 Cursuspakket	7
2 Niveau	7
3 Doelstelling niveau 1	7
4 Didactische uitgangspunten	8
5 Opbouw	8
6 Leesteksten	10
7 Woordenlijsten	10
8 Spelling en uitspraak	10
9 Achtergrond informatie over de talen	11
10 Toelichting op de hoofdstukken	13
1 Aku nama Anis	13
2 Selamat siang	18
3 Sedjarah Maluku	22
4 Anak sidi di wijk	26
5 Omong Melaju	31
Literatuur	35
De spelling van het Moluks Maleis	36

Inleiding

De laatste jaren constateert het Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers een groeiende belangstelling voor het Moluks Maleis. Niet alleen binnen de Molukse samenleving willen jongeren hun eigen taal beter leren beheersen, ook daarbuiten hebben meer mensen de wens om het Maleis te leren spreken.

Het onderwijs Moluks Maleis is een van de speerpunten van het Steunpunt. Op verzoek van plaatselijke stichtingen, verspreid over het hele land, heeft het Steunpunt sinds zijn oprichting diverse cursussen Moluks Maleis inhoudelijk verzorgd.

Het cursusmateriaal bestond in de eerste jaren voornamelijk uit losbladig materiaal, dat de docenten zelf ontwikkelden en samenstelden. Er werd bijvoorbeeld gebruik gemaakt van oefeningen uit het leerpakket *Kata Maluku* voor het basisonderwijs, dat vervolgens werd aangepast aan de volwassen cursisten. Dit materiaal is in de loop der jaren uitgegroeid tot een gevarieerd pakket.

Bij de groeiende belangstelling voor het Moluks Maleis lag het in de lijn om dit materiaal dat specifiek bestemd is voor volwassenen, te bundelen om het als cursusmateriaal uit te geven. Het materiaal is ontwikkeld voor gebruik in cursussen en niet voor zelfstudie. Om die reden zijn er geen sleutels in het werkboek opgenomen. Deze docentenhandleiding geeft toelichting op de opdrachten, op de grammatica en geeft ook enige achtergrondinformatie. De toelichting, met name de lessuggesties en aanvullingen, zijn gebaseerd op de ervaringen van de auteurs/docenten. Het spreekt voor zich dat u, als docent, vrij bent om naar eigen inzicht gebruik te maken van deze lessuggesties. Opmerkingen voor verbeteringen zijn welkom. We hopen dat u met plezier met dit cursusmateriaal werkt.

De auteurs.

Vooraf

In deze Handleiding vindt u:

- 1 een toelichting op het cursuspakket
- 2 een toelichting op de niveau's in het onderwijs Moluks Maleis
- 3 een toelichting op de doelstelling van de cursus
- 4 een toelichting op de didactische uitgangspunten
- 5 een toelichting op de opbouw van de hoofdstukken
- 6 een toelichting op de leesteksten
- 7 een toelichting op de woordenlijsten
- 8 een toelichting op spelling en uitspraak
- 9 enige achtergrondinformatie over het Moluks Maleis, en
- 10 een toelichting op de vijf hoofdstukken van het cursusboek.

Tenslotte geven we ook suggesties voor literatuur (naslagwerken) waarin u meer achtergrondinformatie kunt vinden, en een overzicht van de spelling-afspraken van het Moluks Maleis.

1 cursuspakket

Aku nama Anis. Cursusboek Moluks Maleis, niveau 1 is een werkboek dat bestemd is voor de cursist. Dit werkboek is een onderdeel van de reeks *Kata Maluku*. Naast het werkboek zijn er woordenlijsten *Daftar kata-kata – Woordenlijst* (Moluks Maleis – Nederlands) en *Woordenlijst – Daftar kata-kata* (Moluks Maleis – Nederlands) en een grammaticaboekje *Atur Bahasa / Taal in orde*. Deze kunnen ook afzonderlijk aangeschaft worden. De reeks *Kata Maluku* omvat cursusmateriaal voor het onderwijs Moluks Maleis in het basisonderwijs en in de volwasseneneducatie.

2 niveau

In het taalonderwijs Moluks Maleis voor volwassenen worden 4 niveaus onderscheiden. Deze niveaus worden in de publicatie *Doelen Moluks Maleis voor volwassenen. Een beschrijving van vaardigheden en inzichten op vier niveau's*. (1995) geformuleerd en toegelicht. Kort gekarakteriseerd komt het erop neer dat cursisten in staat zijn om op:

- niveau 1 in informeel Moluks Maleis te communiceren met bekenden en/of in vertrouwde situaties;
- niveau 2 in informeel Moluks Maleis te communiceren ongeacht bekendheid / vertrouwdheid van personen en situaties;
- niveau 3 in informeel en formeel Moluks Maleis te communiceren met bekenden en/of in vertrouwde situaties;
- niveau 4 in informeel en formeel Moluks Maleis te communiceren ongeacht bekendheid / vertrouwdheid van personen en situaties.

In het taalgebruik wordt onderscheid gemaakt tussen *formeel* en *informeel* Maleis. In formele situaties, bijvoorbeeld tijdens de *rapat kumpulan* of tijdens de *rapat djemat* wordt het formele Maleis gebruikt, althans wordt verwacht dat de spreker het formele Maleis gebruikt.

Het *informele Maleis* wordt gesproken in informele situaties, dat zijn voornamelijk alledaagse situaties dus ook tijdens de Pasar Malam Maluku, het feest in de stichting e.d.

3 doelstelling niveau 1

Het doel van *Aku nama Anis. Cursusboek Moluks Maleis - niveau 1* is dat de cursisten leren om in informele situaties Moluks Maleis te begrijpen en te

gebruiken. De cursus op dit niveau is in eerste instantie bestemd voor mensen die nauwelijks of helemaal niet in het informele Maleis kunnen communiceren en dat graag zouden willen leren.

Hoewel in het cursusmateriaal ook bepaalde vormen van formeel taalgebruik worden aangeboden, wordt van de cursisten niet verwacht dat ze deze al productief leren beheersen.

4 didactische uitgangspunten

Eén van de manieren om een taal te leren is de communicatieve manier. In deze benadering staat het leren van *vaardigheden* centraal. Het gaat er dan om dat de cursisten de vaardigheden verwerven om anderen te begrijpen en zelf begrepen te worden in verschillende situaties.

Jarenlang was men van mening dat een puur grammaticale benadering van het taalonderwijs de beste resultaten opleverde. Dit inzicht is gewijzigd. De oefeningen op niveau 1 zijn gericht op het gebruik van de taal in de informele sfeer: thuis, in de familiekring, onder leeftijdsgenoten in de buurt en in de wijk. Het is duidelijk dat bij deze benadering het onderwijzen van de taal niet grammaticaal van opzet kan zijn: niet de kennis van de regelsysteem van de taal staat voorop, maar het leren gebruiken van het Moluks Maleis in verschillende situaties. Er worden veel oefeningen en opdrachten aangeboden waarin de cursisten gestimuleerd worden om te praten, te converseren, te communiceren.

5 opbouw

Het werkboek *Aku nama Anis. Cursusboek Moluks Maleis, niveau 1*, is verdeeld in vijf hoofdstukken. Deze vijf hoofdstukken bevatten materiaal voor een cursus van 10 bijeenkomsten, waarbij elke bijeenkomst twee uur duurt.

Elk hoofdstuk bestaat uit een leestekst, een daarbij horende woordenlijst, een korte toelichting op grammaticale zaken en veel oefeningen. In elk hoofdstuk is ook de partituur van een Moluks lied opgenomen. Alle liedjes staan op een cassetteband van de liedbundel *Maluku Menjanji*.

Er wordt gebruik gemaakt van nummering en pictogrammen. De oefeningen zijn genummerd. Grammaticale zaken hebben het pictogram . Het pictogram duidt aan dat er een lied wordt aangeboden.

In elk hoofdstuk staan een of meer vaardigheden centraal met daaraan gekoppeld een aantal grammaticale items. In het nevenstaande schema worden de thema's en vaardigheden per hoofdstuk aangegeven.

Niveau 1

thema en vaardigheid	cultuur	grammatica
<p>1 Aku nama Anis</p> <ul style="list-style-type: none"> • zeggen wie je bent • je voorstellen 	<ul style="list-style-type: none"> • taalgeschiedenis: waar komt het Maleis vandaan? • omgangsvormen <p>Selamat hari djadi Pandjang umurnja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uitspraak • persoonlijke voornaamwoorden • bezitsvormen • enkelvoudige zin • kern + bepaling • bepaling achter zelfstandig naamwoord
<p>2 Selamat siang</p> <ul style="list-style-type: none"> • groeten • andere vormen van beleefdheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Molukse beleefdheidsvormen <p>Beta berlajar djauh</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 'vervangers' van persoonlijke voornaamwoorden
<p>3 Sedjarah Maluku</p> <ul style="list-style-type: none"> • informatie geven en vragen 	<ul style="list-style-type: none"> • Molukse geschiedenis en eigen achtergrond van de cursist <p>Gandong e</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vraagwoorden • voorzetsels: <i>di, ke, dari</i> • bijwoorden van plaats • andere voorzetsels: <i>atas, bawah, muka etc.</i>
<p>4 Anak sisi di wijk</p> <ul style="list-style-type: none"> • afspraken maken • uitnodigen 	<ul style="list-style-type: none"> • feestdagen in de Molukse samenleving <p>Satu dua tiga dan empat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • telwoorden + dagen van de week • passieve vorm (di-) • voegwoorden
<p>5 Omong Melaju</p> <ul style="list-style-type: none"> • goedkeuren, afwijzen, ontkennen 	<ul style="list-style-type: none"> • houding t.o.v. het Maleis <p>Selamat tinggal</p>	<ul style="list-style-type: none"> • de ontkenning • voegwoorden • verdubbeling alle woordsoorten

Van bepaalde oefeningen geven we in deze handleiding - als uitzondering - de sleutels. Gezien het niveau van het cursusboek, gaan we ervan uit dat de docent de antwoorden paraat heeft. We hebben extra opdrachten opgenomen ingeval er tijd over is.

6 leesteksten

Aan het eind van het cursusboek zijn leesteksten opgenomen. Het is een selectie van teksten die het LSEM in zijn kwartaalblad *Timbang* heeft gepubliceerd. Het zijn over het algemeen oorspronkelijke Maleise teksten en geen teksten die uit het Nederlands vertaald zijn. De teksten zijn willekeurig gekozen, er is geen thematische indeling.

De cursisten kunnen deze teksten 'voor hun plezier' lezen.

7 woordenlijsten

Er bestaat (nog) geen woordenboek van het Moluks Maleis. Bij een cursus voor niveau 1 kunnen de woordenlijsten *Daftar kata-kata – Woordenlijst* (Moluks Maleis – Nederlands) en *Woordenlijst – Daftar kata-kata* (Moluks Maleis – Nederlands) gebruikt worden. Oorspronkelijk horen deze woordenlijsten bij het leerpakket *Kata Maluku* dat op de basisschool gebruikt wordt. Maar voor cursisten op *niveau 1* zijn deze lijsten zeker bruikbaar (en noodzakelijk) voor het verwerven een basiswoordenschat.

Bij het samenstellen van een woordenlijst, in het bijzonder bij een taal waarvan nog geen woordenlijst of -boek bestaat, is het formuleren van de betekenis in het algemeen een groot probleem. In het Moluks Maleis bestaan veel woorden, die in het Nederlands niet eenvoudig of middels één woord omschreven kunnen worden. Daar komt bij, dat iedere 'native speaker' bij een woord zijn of haar eigen betekenisassociaties heeft. Dit probleem wordt verscherpt door de verscheidenheid binnen de Molukse gemeenschap. Een woord, dat voor mensen van een bepaald eiland bijvoorbeeld een bepaalde betekenis heeft, kan voor Molukkers van andere eilanden andere betekenisnuances hebben, of zelfs een geheel andere betekenis. We hebben daarom geprobeerd de betekenis van de Moluks Maleise woorden ruim te omschrijven.

8 spelling en uitspraak

Een probleem bij het samenstellen van een woordenlijst Moluks Maleis is de spelling. Het informele, dagelijkse taalgebruik wijkt wat betreft de klank vaak aanzienlijk af van de tradionele schrijfwijze. We hebben in de lijsten de woorden opgenomen, zoals ze volgens de (schrijf)traditie worden gespeld. De informele vorm hebben we in veel gevallen wel vermeld. De regel is: de spelling is standaard of traditioneel en de uitspraak kan variaties bieden. Bijvoorbeeld *dapur* (keuken) wordt als *dapur* geschreven en kan uitgesproken worden als [dapur] maar ook als [dapor]. Daarnaast kent het Maleis een klein groepje van doubletten: het woord voor 'buik' heeft twee vormen: *perut* en *poro*. Deze vormen noemen we doubletten, omdat het woorden zijn die naar hetzelfde verwijzen. Let daarbij ook op het accent: bij [per'ut] ligt het accent op de laatste lettergreep, terwijl het bij [p'oro] op de voorlaatste ligt. Een overzicht van de spellingafspraken van het Moluks Maleis is in deze handleiding opgenomen op pagina 36 e.v.

9 achtergrondinformatie over de talen

Moluks Maleis

'Moluks Maleis' is een tamelijk nieuw begrip. Het is de verzamelnaam (paraplu-begrip) voor de verschillende taalvarianten die in de Molukse samenleving (in Nederland) gesproken worden. Al deze taalvarianten hebben als gemeenschappelijke basis *bahasa Melaju*, Maleis. Hieronder noemen we een aantal van deze varianten: sommige zijn streekgebonden, andere zijn afhankelijk van de taalgebruikssituatie, weer andere hebben te maken met het taalgebruik in verschillende taaldomeinen. Al deze varianten worden tot het Moluks Maleis gerekend en geven ook invulling aan het begrip 'Moluks Maleis'.

A Informeel Maleis

Ambons Maleis

Het Ambons Maleis is een streektaalvariant met een eigen karakter, vergelijkbaar met andere streektaalvarianten zoals Kupang Maleis, Banda Maleis, Menado Maleis of Noord-Molukken Maleis. Het wordt gekenmerkt door taalinvloeden van met name Portugees en Nederlands.

Molukkers die afkomstig zijn van de Midden-Molukken ervaren het Ambons Maleis veel meer als 'het' Maleis, meer dan de groep Zuidoost- en Zuidwest-Molukkers. Deze laatsten zullen minder Ambonse vormen in hun taalgebruik toelaten.

Melaju tangsi

Melaju tangsi of *Kazerne Maleis* is een informele taalvariant, gekenmerkt door een mengeling van taalinvloeden van Java, Menado, Timor, Ambon. Het is ontstaan door intensief taalcontact met andere bevolkingsgroepen in de KNIL-kazernes. Het heeft sporen nagelaten in het taalgebruik van de Molukkers in Nederland, meer dan op de Molukken zelf. Bij veel Molukkers is het Ambons Maleis in combinatie met het Kazerne Maleis de basis voor het informele dagelijkse taalverkeer.

Melaju Sini

De combinatie van Ambons Maleis en Kazerne Maleis is de basis voor een informeel taalgebruik onder Molukse jongeren, dat wordt gekenmerkt door intensieve afwisseling en menging van Maleise en Nederlandse taalelementen. Dit taalgebruik wordt aangeduid als Melaju Sini, het *Maleis-van-hier*.

B Formeel Maleis

Standaard Maleis

Standaard Maleis is een andere benaming voor Riouw Maleis, het Maleis uit Oost-Sumatra en uit de buurt van Singapore. Dit Riouw Maleis was de 'taal van school en kantoor' in Nederlands-Indië. Riouw Maleis heeft nog een andere benaming: 'Hoogmaleis', de schrijftaal. Daar tegenover staat 'Laagmaleis', de spreektaal. Het ongelukkige van deze termen is, dat ze een positief dan wel negatief oordeel over het betreffende taalgebruik suggereren.

Kerk Maleis

Kerk Maleis is een vorm van standaardtaal voor Molukkers in Nederland. Het is gebaseerd op het Riouw Maleis of Standaard Maleis, maar bevat betrekkelijk veel archaische vormen.

Indonesisch

Het Riouw-Maleis vormt tevens de basis voor het Indonesisch, dat als nationale eenheidstaal van Indonesië aan snelle ontwikkelingen onderhevig is. Molukkers in Nederland volgen dit proces op afstand, vooral door de correspondentie met familieleden. Hoewel de taalontwikkeling in Indonesië en in Nederland uiteenloopt, zijn de verschillen niet onoverbrugbaar: over het algemeen vormt het begrip van Indonesisch voor Molukse moedertaalsprekers geen onoverkomelijk probleem.

C Bahasa tanah

Hoewel de bahasa tanah, streektalen of landstalen, niet tot de Maleise varianten gerekend kunnen worden, moeten ze toch genoemd worden. Bahasa tanah zijn de oorspronkelijke niet-Maleise dorpstalen op de Molukken. In de

Midden-Molukken zijn ze grotendeels verdrongen door het Maleis, maar hebben ze wel sporen nagelaten in het Molukse taalgebruik. Elk eiland, zo niet elk dorp of goepje van dorpen heeft een eigen bahasa tanah. Soms zijn de bahasa tanah familie van elkaar, behoren tot dezelfde taalfamilie, maar dan moeten we bedenken dat het Nederlands familie is van het Engels, het Frans, maar ook het Albanisch, het Hettitisch etc. In Nederland worden bahasa tanah nog gebruikt bij adat-gelegenheden.

10 Toelichting op de hoofdstukken

1 AKU NAMA ANIS

Materiaal voor bijeenkomst 1 en bijeenkomst 2.

thema en vaardigheid	cultuur	grammatica
<p>1 Aku nama Anis</p> <ul style="list-style-type: none"> • zeggen wie je bent • je voorstellen 	<ul style="list-style-type: none"> • taalgeschiedenis: waar komt het Maleis vandaan? • omgangsvormen <p>Selamat hari djadi Pandjang umurnja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uitspraak • persoonlijke voornaamwoorden • bezitsvormen • enkelvoudige zin • kern + bepaling • bepaling achter zelfstandig naamwoord

Thema en vaardigheid

In dit hoofdstuk leert de cursist zich voor te stellen. Let wel dat het tegenover (onbekende) generatiegenoten anders gaat dan tegen een onbekende oom of tante, bijvoorbeeld in de Houtrusthallen op 25 april of op de Pasar Malam Maluku.

Vertel over de 'omgangsvormen': hoe spreek je een oom of tante aan en hoe verwijst je naar jezelf in gesprek met die oom of tante.

De manier om een vraag bevestigend of ontkennend te beantwoorden hangt af van de leeftijd van degene die de vraag stelt. Tegen een generatiegenoot of jonger zeg je [ijo] en tegen een oudere zeg je ia [ia]. In het laatste geval gaat er nog een eerste 'ja' aan vooraf. Dus als de tante de vraag stelt "Njong, njong sudah makan?", wordt als antwoord gegeven: "Ja, ia", of "Ja, belum".

Cultuur

Vertel in deze les iets over het Moluks Maleis. In paragraaf 9 is achtergrondinformatie over het Maleis opgenomen. Meer informatie is te vinden in het *Studieschrift Moluks Maleis: de achtergronden* (1993). Vertel iets over de bahasa tanah, over de verschillen tussen Maleis en Indonesisch, over de ontwikkeling van het Maleis op Maluku.

Grammatica

Enkele basis-grammaticale zaken worden toegelicht: de zinsbouw, de uitspraak, de persoonlijke voornaamwoorden.

Toelichting

uitspraak

Het is goed om de woorden bij het item 'Uitspraak' stuk voor stuk na te lopen, de uitspraak te 'checken' en de betekenis ervan te geven.

- 1 Let op het verschil tussen tete [tété] en tetek [tètèk] en toko [tókó] en rokok [ròkòk]. Deze verschillen luisteren heel nauw in de gemeenschap.
- 2 Wijs op de 'relatie' tussen spelling en uitspraak. In het Nederlandse woord 'medemens' weten we (op grond van kennis) dat de geschreven letter 'e' op 3 manieren kan worden uitgesproken. Zo is dat ook in het Maleis. Je moet het gewoon weten, en het hoeft NIET in de spelling aangegeven te worden. Het Maleis kent geen accent-tekens. Het is dus gewoon 'gemes' en 'beta' en 'beres'.
- 3 De klanken -p, -t, -k die aan het wordeinde staan. Deze klanken worden anders uitgesproken: ze worden wel gemaakt, maar iets langer vastgehouden. Dus bij [seda-p] maak je de [p] al maar laat je hem iets later los. En zo ook bij [tete-k] en bij [tjubi-t]. (Dit laatste woord staat niet in de lijst). Door deze manier van uitspraak, is het vaak zo dat die laatste klank helemaal niet meer gemaakt wordt. Wijs op woorden als [ena], [tutu mulu] en [ana], [roko] etc.
- 4 De klemtoon valt in het Maleis (en in het Indonesisch) altijd op de voorlaatste lettergreep. Je telt dus altijd van achteren. Dus [m'akan] en dan verspringend naar [mak'anan]. Als die voorlaatste lettergreep een zogenaamde stomme 'e' heeft (bekend als 'pepet'), dan verspringt het accent weer naar de laatste: dus [bes'ar] en [sed'ap], en dus ook [gem'es], [gend'eng].

de persoonlijke voornaamwoorden

Geef toelichting op het gebruik, dat het soms niet fatsoenlijk is om naar jezelf te verwijzen met 'aku'. Behandel alle vormen, en vertel welke vaker voorkomen dan andere, welke voornamelijk door jongeren gebruikt worden en welke door ouderen.

enkelvoudige zin

De uitleg spreekt voor zich.

1.1 Aku nama ...

In deze eerste oefening moeten cursisten direct gaan praten. Dat doen ze door zich voor te stellen. Ook leuk is het om koppels van twee te formeren en die eerst met elkaar te laten praten. Vervolgens moeten ze elkaar voorstellen.

bepaling achter het zelfstandig naamwoord

We hebben dit verschijnsel er meteen bijgenomen, omdat het heel erg lijkt op het verschijnsel: enkelvoudige zin. Let wel: de bepaling achter het zelfstandig naamwoord geeft aan dat de zin nog niet af is. Dus de constructie is *pintu geredja* gevolgd door bijvoorbeeld *besar > pintu geredja besar* = de kerkdeur is groot.

1.2 Zeg in het Maleis

Het is niet de bedoeling – en vooral niet bij deze oefening - dat er letterlijk vertaald wordt. De cursisten moeten hun zin zelf ‘construeren’. Daarom heet de oefening ook: *Zeg in het Maleis*
Er zijn geen sleutels opgenomen.

bezitsvormen

Dit is het eerste deel van de ‘bezitsvormen’. De toelichting spreekt voor zich.

1.3 Maak zinnen met de volgende woorden

Alle woorden zijn al gegeven. De cursist moet ze in de juiste volgorde zetten.

andere bezitsvormen

De tweede manier om het bezit uit te drukken in het Maleis is door middel van achtervoegsels. Het hangt ervan af wat de relatie is tussen de bezitter en het bezit. Als het om iets gaat, wat je ‘weg kunt doen’, bijvoorbeeld een boek, een pen, een tafel, een schoen, dan is de *punja*-constructie gebruikelijk: *Aku punja computer, kue punja teman kerdja, dia punja kutjing ...*

Maar er zijn ook zogenaamde ‘onvervreembare’ zaken. Dat zijn zaken die je niet weg kunt doen, bijvoorbeeld; je familieleden, je ledematen, je naam en alles wat eigenlijk deel is van jou. Om dan het bezit uit te drukken, maak je het gebruik van achtervoegsels: *Mama-ku, Papa-mu, kaki-nja, tangan-nja* etc. We constateren in de gemeenschap dat bij onvervreembare zaken deze constructie met achtervoegsels soms niet gebruikt wordt. We horen: *kue*

punja mama, aku punja rambut, dia punja tangan... Het is niet grammaticaal maar wel acceptabel. In gesprek met kleine kinderen is dat al lange tijd acceptabel.

Let wel: de constructie met achtervoegsels kan alleen als de bezitter een 1^e, 2^e of 3^e persoon enkelvoud is: *mamaku, rambutmu, tangangnja*.

Bij een meervoudig bezitter wordt de *punja-constructie* gebruikt: *kemorang punja mama*.

1.4 Maak zinnen en probeer beide bezitsvormen te gebruiken

De oefening spreekt voor zich.

1.5 Zeg in het Maleis

De oefening spreekt voor zich.

1.6 Zet de woorden op de juiste plaats in de zin

Let op! In zin 6 en 10 moet het woord twee maal worden ingevuld.

1.7 Zeg in het Maleis

De eerste cursist begint over zichzelf en stelt aan de tweede (die dan uitgekozen wordt) de vraag. Deze tweede geeft antwoord op de vraag in een volledige zin.

De derde cursist neemt zin 3 en stelt de vraag aan nummer 4 enzovoorts.

De partituren van twee bekende 'verjaardagsliedjes'. Welke grammaticale verschijnselen herkennen de cursisten in de liedjes?

(umurnja – pandjang = enkelvoudige zin; umur-nja = nja-constructie; hari djadi = kern + bepaling)

Extra oefening (na 1.7)

Deze extra oefening is een aanvulling op oefening 1.7.

Als er nog tijd over is en u bent van mening dat er meer oefening nodig is, kunt u als volgt te werk gaan. De onderstaande zinnen worden op een A4 gekopieerd, en elke zin wordt (als strookje) uitgeknipt. U deelt de zinnetjes uit. De 'eerste' cursist zoekt iemand om tegen hem/haar de opdracht uit te voeren. De aangesproken krijgt dan de beurt, geeft eerst antwoord en doet hetzelfde. Er zijn 10 zinnen. Als er meer dan 10 cursisten zijn, kunnen de andere

cursisten misschien uit de losse pols zichzelf voorstellen en een vraag stellen aan een toegesprokene.

1. Zeg hoe je heet (voor- en achternaam)
en vraag aan meneer/mevrouw (achternaam) hoe zijn/haar
voornaam is.
2. Zeg hoe je heet (voor- en achternaam)
en vraag aan wat zijn/haar achternaam is.
3. Zeg hoe je heet (voor- en achternaam)
en vraag aan of zij/hij een Molukse achternaam heeft.
4. Zeg dat je peetvader in Huizen woont
en vraag aan of hij/zij een peetvader heeft die in Loosdrecht
woont.
5. Zeg dat je een petekind hebt
en vraag aan of hij/zij ook al peetmoeder/peetvader is.
6. Zeg dat dit boek van jou is
en vraag aan of zij/hij geen boek heeft.
7. Zeg dat je sigaretten hebt
en vraag aan of zij/hij vroeger ook op school gerookt heeft.
8. Zeg dat je ziek bent
en vraag aan of zij/hij vroeger ook gespijbeld heeft.
9. Zeg dat je niet in de wijk woont en vraag aan of zij/hij met haar/zijn
ouders in de wijk woont.
10. Zeg dat je met de vrouw van de dominee op school hebt gezeten
en vraag aan of hij/zij de vader van de dominee kent

2 SELAMAT SIANG

Materiaal voor bijeenkomst 3 en bijeenkomst 4.

thema en vaardigheid	cultuur	grammatica
2 Selamat siang <ul style="list-style-type: none">• groeten• andere vormen van beleefdheid	<ul style="list-style-type: none">• Molukse beleefdheidsvormen <p>Beta berlajar djauh</p>	<ul style="list-style-type: none">• 'vervangers' van persoonlijke voornaamwoorden

Thema en vaardigheid

In dit hoofdstuk leert de cursist de manier om mensen uit de Molukse gemeenschap te begroeten. Het luistert heel nauw binnen de gemeenschap. Het staat onbeleefd om een oudere alleen met 'dag' te begroeten. Normaliter wordt daar 'oom' of 'tante' of een andere aanduiding aan toegevoegd. Naast het groeten staat ook het aanspreken en het verwijzen naar jezelf centraal. In de voorbeelden zien we dat de aanspreekvorm, bijvoorbeeld Tante Pela, ook als verwijzsvorm wordt gebruikt.

Cultuur

Beleefdheid, *kehormatan*, daarvan kunnen meer voorbeelden gegeven worden. Denk aan de manier waarop een jonger iemand een groep ouderen wil passeren, als je een onbekende oom of tante in de stad tegenkomt, of als je ergens binnenkomt: moet je dan wel of geen handen geven?

Grammatica

De verschillende aanspreekvormen en verwijzwoorden worden geoefend. In de oefeningen gaat het erom aan wie je wat vraagt of tegen wie je wat zegt. Dat bepaalt natuurlijk de verwijzsvormen.

Toelichting

groeten en beleefdheden

Laat de cursisten de 'formules' uit het hoofd leren.

2.1 Schrijf onderstaande dialoog in het Maleis

De oefening spreekt voor zich.

de beleefdheidsvormen voor 'ik', 'jij-je', 'u', 'hij-zij'

De toelichting en de voorbeelden spreken voor zich.

vervangers voor de persoonlijke voornaamwoorden

De uitleg spreekt voor zich.

2.2 Zeg in het Maleis

Let erop dat de personen aan wie wat gevraagd wordt, de zogenaamde [+ respect] personen zijn.

2.3 Zeg in het Maleis

In deze oefening gaat het niet om [+ respect] personen, maar om leeftijdsgenoten.

2.4 Wat heb je gegeten vandaag?

Een praatoefening. De cursisten mogen zich voorbereiden, maar het kan ook al improviserend (als ze dat durven).

2.5 Maak zinnen met de onderstaande woorden

De oefening spreekt voor zich.

2.6 Zeg in het Maleis

Let erop dat het hier om [+ respect] personen gaat: de usi, oom, tante etc (andere 'benadering').

2.7 Wat zeg je in de volgende situaties?

De eerste cursist doet wat zin 1 van hem/haar verlangt en heeft ook al iemand uitgezocht 'tegen' wie de opdracht wordt uitgevoerd. Deze geeft antwoord en neemt het vervolgens over.

Loop de tekst door met de cursisten, maak hier en daar wat opmerkingen over bepaalde grammaticale verschijnselen (*ber-lajar, ter-peleh* (Ambons), *ku-tjinta, dolo*) en over 'typisch' Ambonse uitdrukkingen (*sunnguh asing lawang e, dolo*)

voor tussendoor

Een verzameling korte begrippen: geef een situatieschets + de 'benoeming', waarbij uitspraak: 'e' > [a] in emotioneel / emfatisch spreken: *sabatang, basar, sadap, Ambon tabakar*

lapar	padede	tambah	kok	bendot	botak
haus	geleper	tjukup	susah	gemuk	naunau
tjapai	begafu	keras	gampang	tebal	nenek gombel
bosan	dingin	pelan-pelan	gemes	djago	kerepu
malas	panas	masa	gendeng	senu	katanja
dongol	sudah	loh	tuleng	takut	
tjepat	belum	-lah	asli	stel	
paleu	kenjang		totok	djelek	

extra oefening, na 2.7

Deze extra oefening is een aanvulling op oefening 2.7. Als er nog tijd over is en u bent van mening dat er meer oefening nodig is, kan deze oefening als volgt worden uitgevoerd. De zinnen worden op een A4 gekopieerd, elke zin wordt (als strookje) uitgeknipt. U deelt de zinnetjes uit. De 'eerste' cursist zoekt iemand om tegen hem/haar de opdracht uit te voeren. De aangesproken krijgt dan de beurt en doet hetzelfde. Er zijn 10 zinnen. Als er meer dan 10 cursisten zijn, kunnen de andere cursisten uit de losse pols zichzelf voorstellen en een vraag stellen aan een toegesprokene.

1. Zeg dat je voornaam is, dat je opa al oud is, en vraag aan of hij/zij jouw opa kent.
2. Zeg dat je voornaam is, dat je petekind dom is en vraag aan of hij/zij al heeft kennism gemaakt met je petekind.
3. Zeg dat je voornaam is, dat je last hebt van kiespijn en vraag aan of hij/zij een beetje wil opschuiven.
4. Zeg dat je voornaam is, dat je veel Molukkers kent en vraag aan wat de voornaam is van zijn/haar schoonvader.
5. Zeg hoe je heet, dat je al belijdenis hebt gedaan, en vraag aan of hij/zij een jonge Nederlandse vriend/vriendin heeft.
6. Zeg hoe je heet, dat je vroeger in Hilversum naar school ging en vraag aan of zijn/haar peetvader in de wijk gewerkt heeft.
7. Zeg hoe je heet, zeg hoe de voornaam van de leraar is, en vraag aan of hij/zij ook genoeg heeft van het roken.
8. Zeg hoe je heet, zeg wat de achternaam is van de leraar en vraag aan of hij/zij de achternaam weet van de moeder van de leraar.
9. Zeg hoe je heet, dat je geen pisang goreng mag eten, en vraag aan of zijn/haar Molukse vrienden veel eten.
10. Zeg hoe je achternaam is, zeg wat de achternaam van je moeder is, en vraag aan zijn/haar stiefmoeder in Almere woont.

3 SEDJARAH MALUKU

Materiaal voor bijeenkomst 5 en 6.

thema en vaardigheid	cultuur	grammatica
3 Sedjarah Maluku <ul style="list-style-type: none">informatie geven en vragen	<ul style="list-style-type: none">Molukse geschiedenis en eigen achtergrond van de cursist <p>Gandong e</p>	<ul style="list-style-type: none">vraagwoordenvoorzetsels: <i>di, ke, dari</i>bijwoorden van plaatsandere voorzetsels: <i>atas, bawah, muka etc.</i>

Thema en vaardigheid

In dit hoofdstuk leert de cursist om informatie te geven en te vragen. Er wordt geoefend om in gesprek met ouderen (maar ook met jongeren) vragen te stellen en op vragen antwoord te geven.

Cultuur

Het thema is (vragen naar) de geschiedenis van de Molukse gemeenschap. Dat kan je in boeken vinden maar het is interessant om daar via gesprekken met ouderen achter te komen. Geef cursisten de opdracht om thuis, bij familie met ouderen over geschiedenis te praten. Willen cursisten toch lezen dan zijn er bij de *Toko Buku Maluku* of in de studie-/leeszaal van het LSEM boeken te krijgen over geschiedenis

De 'benadering' van en het praten met ouderen luistert nauw. Denk aan bepaalde gedragingen, zoals het tonen van respect (dat meer inhoudt dan binnen de Nederlandse gemeenschap).

Grammatica

Wijs de cursisten op de vorm, zoals aangegeven in hoofdstuk 1, dat als er antwoord gegeven wordt op vragen van ouderen, de jongere eerst moet laten weten dat hij/zij de vraag gehoord en begrepen heeft (*'Ja'*), om daarna pas een positief (*'Ja, ia'*) of een negatief (*'Ja, belum', 'Ja, nda'*) antwoord te geven.

Toelichting

Voorzetsels *di, ke, dari*

Om vragen te kunnen stellen, leert de cursist met vraagwoorden te werken. En om antwoord te geven, is het noodzakelijk dat de cursist met de voorzetsels leert werken. Het Maleis heeft drie voorzetsels die zelfstandig gebruikt worden en die ook als basis dienen voor andere voorzetsels.

3.1 Vul het juiste voorzetsel in

Bij sommige zinnen zijn meer voorzetsels mogelijk (bijv. 4: *di* en *dari*).

Andere voorzetsels

De andere voorzetsels worden gemaakt met behulp van de drie basis-voorzetsels.

Als er cursisten zijn die de docent erop wijzen, kan het verschil uitgelegd worden tussen voorzetsels en bijwoorden van plaats.

Voorzetsels staan voor een zelfstandig naamwoord. In het Nederlands: op de kast, in de kast ..

Bijwoorden van plaats treden zelfstandig op: daarin, hierin, hier, daar, binnen, buiten...

voorzetsels

<i>di atas rumah</i>	op het dak
<i>di bawah pohon</i>	onder de boom
<i>di luar gereджа</i>	buiten (het gebouw van) de kerk
<i>di dalam mulut</i>	in de mond

bijwoorden van plaats

<i>di atas</i>	boven
<i>di bawah</i>	beneden
<i>di luar</i>	buiten
<i>di dalam</i>	binnen
<i>di sini</i>	hier bij de spreker
<i>di situ</i>	daar bij de toe-gesprokene
<i>di sana</i>	daarginds, noch bij de spreker, noch bij de toegesprokene
<i>kiri</i>	links
<i>di sebelah kiri</i>	links
<i>kanan</i>	rechts
<i>di sebelah kanan</i>	rechts

3.2 Vul een voorzetsel in

Bij sommige zinnen zijn meer voorzetsels mogelijk.

3.3 Maak zinnen met de volgende woorden

Oefening spreekt voor zich.

Praten over het verleden

De uitleg over de verschillen tussen de verleden in het Maleis en dat van het Nederlands is duidelijk. Terwijl het Nederlands nuanceringen kent in de vorm van het werkwoord, geeft het Maleis de nuanceringen aan met behulp van bijwoorden.

3.4 Zeg in het Maleis

Oefening spreekt voor zich.

3.5 Vertel over jezelf

Een oefening waarbij sommige cursisten zich willen voorbereiden en anderen het meteen kunnen doen. Geef elke spreker een paar minuten.

vraagwoorden

Geef een korte toelichting. Waar staan deze vraagwoorden in een zin?

3.6 Formuleer vraagzinnen

Er kunnen per zin verschillende vragen geformuleerd worden. Het gaat er om dat het eenvoudige vragen zijn.

3.7 Zeg in het Maleis

De oefening spreekt voor zich.

Eventueel de vertaling geven van het lied.

Let op de volgende woorden: gandung < gandung < kandung = baarmoeder, moederschoot

'We zijn gelijk, we komen voort uit dezelfde moederschoot...'

Wat opvalt aan de spelling:

katong < ketong
hidop < hidup
ade < adik
deng < dengan
djantong < djantung

extra oefening: vraagwoorden

Deze oefening kan eventueel na de grammatica over de vraagwoorden gedaan worden.

U kunt de onderstaande vragen aan de cursisten stellen. Op de stippellijnen kunnen de namen van de cursisten ingevuld worden.

Geef antwoord op mijn vraag:

- 1 ... tinggal di mana?
- 2 Siapa teman dengan ... ?
- 3 Berapa orang kerdja buat stichting?
- 4 ... sudah minum teh djam berapa?
- 5 ... kenal ... bagaimana?
- 6 Dulu ... sekolah dengan sapa di Hilversum?
- 7 Kenapa ... dan ... bosan omong dengan Maggie?
- 8 Djam berapa ... mau makan pisang goreng di dapur?
- 9 ... bikin apa dengan....?
- 10 ... seng mau minum kopi dengan sapa punja adik?

4 ANAK SIDI DI WIJK

Materiaal voor les 7 en 8.

thema en vaardigheid	cultuur	grammatica
4 Anak sisi di wijk <ul style="list-style-type: none">afspraken makenuitnodigen	<ul style="list-style-type: none">feestdagen in de Molukse samenleving <p>Satu dua tiga dan empat</p>	<ul style="list-style-type: none">telwoorden + dagen van de weekpassieve vorm (di-)voegwoorden

Thema en vaardigheid

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het maken van afspraken en het uitnodigen van mensen voor feestelijke gelegenheden.

Cultuur

Het gaat in dit hoofdstuk om het doen van belijdenis, *sidi*. De Molukse gemeenschap in Nederland is overwegend (90%) protestant christelijk. Er is een kleine groep katholiek (5%) en een nog kleinere groep moslim (2%). De verhoudingen in de Molukken zijn anders: daar is 60% moslim, 35% protestant christelijk en 5% katholiek.

Probeer op een rijtje te zetten wat de andere feestdagen zijn. Vergeet daarbij niet de islamitische feestdagen te noemen.

Kenmerkend voor de Maleise taal en cultuur zijn de *pantun* (vierregelig gedicht). Om eenvoudig te beginnen met het schrijven van gedichten, wordt met het schrijven van een elfje, een *kesebelasan*, geoefend.

Grammatica

Een aantal belangrijke elementen wordt aangeboden: de telwoorden en de dagen van de week zijn onmisbaar voor het maken van afspraken. We staan stil bij het werkwoord en bieden het gebruik van *di-* aan. Met de voegwoorden leert de cursist langere zinnen te maken en bijzinnen bij hoofdzinnen.

Toelichting

dagen van de week

De uitleg spreekt voor zich.

4.1 Wat heb je gekookt?

Om meteen met de dagen van de week te oefenen: een vrije oefening met dagen en gerechten

4.2 Zeg in het Maleis

De oefening spreekt voor zich.

di + werkwoord = de passieve vorm

Er zijn cursisten voor wie nadenken over grammatica al heel lang geleden is. Neem de toelichting samen door. Probeer nog meer voorbeelden te vinden.

4.3 Beschrijf foto's

De toelichting spreekt voor zich. Oefen de vraagwoorden bij het bespreken van de beschrijvingen.

4.4 Zeg in het Maleis

De oefening spreekt voor zich.

telwoorden

De uitleg spreekt voor zich.

extra oefening: bij telwoorden

- A Om de telwoorden te oefenen kan het spel 'Kien', het Molukse bingospel, gespeeld worden. Bij dit Kien-spel worden de getallen niet gewoon opgelezen maar 'op-gezongen'. Het heeft een bepaalde melodie: een voor het snelle spelen, het hele bord moet gedekt 'zijn', en een voor langzame spel, waarbij alleen een rij horizontaal of verticaal gedekt moet zijn. Is de melodie niet bekend, probeer dan via derden erachter te komen.
- B Een ander spel om de telwoorden te oefenen, is het 7-spel. Het is de bedoeling dat er geteld wordt waarbij dan het cijfer 7 of een veelvoud daarvan NIET genoemd wordt. De 7^e cursist zegt dus 'piep' en cursist nummer acht zegt *delapan*. Dan zal de cursist die *empat belas* zou moeten zeggen, ook 'piep' zeggen etc. Hij/zij die fout is, ligt eruit!

4.5 schrijf een kesebelasan / elf

De toelichting op de *kesebelasan* is duidelijk.

Bijvoorbeeld: *kursus*
bahasa Melaju
dengan sepuluh orang
adjar omong bahasa sendiri
semangat

Het is handig om bij het schrijven van een *kesebelasan* een aantal afspraken te maken over de vijf regels die je moet schrijven. De docent kan bijvoorbeeld met de cursisten afspreken waar een regel over moet gaan, zodat de cursisten een houvast hebben. Bijvoorbeeld:

1^e regel openingswoord
2^e regel wat is het?
3^e regel waar vind je het?
4^e regel vertel er iets meer over
5^e regel slotwoord

4.6 Conversatie

De eerste keer dat we deze oefening zo noemen. Voorgaande oefeningen waren al in de vorm van conversatie, maar nu dan echt.

kloktijden

De uitleg spreekt voor zich.

4.7 Geef antwoord op de volgende vragen, in het Maleis

De oefening spreekt voor zich. Deze oefening kan ook mondeling gedaan worden, zonder voorbereiding.

4.8 Wat heb je allemaal gedaan?

Een spreekvaardigheidsoefening. De oefening spreekt voor zich.

Vraag aan de cursisten of ze bepaalde grammatica zaken herkennen, kennen, ontdekken etc.

aanvulling grammatica 1

Behandel de doubletten: dat zijn de 'dubbele' vormen van hetzelfde woord. In het Maleis is er een groep woorden die twee mogelijkheden in de uitspraak hebben. Het gaat om

perut - *poro*
kentut - *konto*
peluk - *polo*
penuh - *pono*
tebuk - *topo*

De **e-u** variant is de 'nette' variant. Het accent ligt gewoon op de laatste lettergreep, vanwege de stomme 'e'. De **o-o** variant is de Ambonse ofwel de informele variant. Leer de cursisten dat het afhangt van de situatie formeel of informeel, maar dat vaak de 'grenzen' niet duidelijk zijn.

Let wel: het gaat alleen om deze groep, want andere woorden, zoals *semut*, *gendut*, *gemuk* kennen **niet** de **o-o** variant! Als je het woord noteert, mag je beide vormen gebruiken. Het zijn weliswaar 'doubletten', woorden die naar hetzelfde verwijzen, maar zowel klanken / klinkers als het accent zijn anders.

aanvulling grammatica 2

U kunt nog eens terug komen op de uitspraak. Omdat de klemtoon op de voorlaatste lettergreep ligt, wordt de laatste lettergreep zelf 'minder sterk' uitgesproken. Daarom kan een woord als 'sajur' uitgesproken worden als [s'ajur] en als [s'ajor]. Zo ook met [d'apur] en [d'apor], [m'inum] en [m'inom]. Leer de cursisten dat als je het woord schrijft, de formele variant gespeld wordt: 'sajur', 'dapur' en 'minum'. Het gaat duidelijk om een uitspraak-variant. Het accent blijft op de voorlaatste lettergreep in tegenstelling tot de groep van 'perut' en 'poro'.

extra opdracht: situatieschetsen

Deze opdracht kunt u geven ter afsluiting van hoofdstuk 4. U kopieert onderstaande 'situaties' en knipt dat uit in strookjes. Deze vijf situatieschetsen worden door de cursisten aan het eind van de les voorbereid. Elke schets wordt uitgedeeld aan twee personen (in totaal tien mensen spelen mee). De vijf groepjes bereiden zich tegelijkertijd voor, gedurende twee minuten. Daarna worden de situaties stuk voor stuk gespeeld. De opdracht voor de toehoorders is dan telkens: wie speelt wat en wat wordt er precies gezegd?

Situatieschetsen

1. Maandag 29 juni vier jij je verjaardag. Bel je leraar op en nodig hem uit om bij jouw thuis gado-gado te komen eten.

2 personen: jij, de leraar

2. Je ouders vieren binnenkort hun zilveren jubileum. Je belt je oom op en spreek met hem af om op een bepaalde dag een kado te kopen.

2 personen: jij, je oom

3. Er moet nog een les ingehaald worden. Vraag aan de beheerder van het gebouw welke avond nog vrij is zodat we de stichting kunnen gebruiken voor die les.

2 personen: jij, de beheerder van de stichting

4. Er wordt een Hawaïaan-avond gehouden. Je belt je tante op en vraagt haar of ze op die avond wil optreden/dansen als Hula-girl.

2 personen: jij, je tante

5. Je bent hartstikke verliefd op je buurmeisje/-jongen. Maar zij/hij is je pela. Je nodigt de voorzitter van de kumpulan uit en vraag hem wat je in deze situatie kan doen.

2 personen: jij, de voorzitter van de kumpulan

5 OMONG MELAJU

Materiaal voor de bijeenkomsten 9 en 10.

thema en vaardigheid	cultuur	grammatica
5 Omong Melaju <ul style="list-style-type: none">goedkeuren, afwijzen, ontkennen	<ul style="list-style-type: none">houding t.o.v. het Maleis <p>Selamat tinggal</p>	<ul style="list-style-type: none">de ontkenningvoegwoordenverdubbeling alle woordsoorten

Thema en vaardigheid

De cursist leert tijdens deze bijeenkomsten hoe zijn/haar goedkeuring uit te drukken, op welke wijze hij/zij iets kan afwijzen en hoe een ontkenning aangeven kan worden.

Cultuur

Binnen de gemeenschap wordt er verschillend gedacht over het spreken van het Maleis. Lange tijd werd het Maleis gezien als een tweederangs taaltje. Je hoefde het ook niet te leren. Het was goed, ook volgens de meeste ouders, om je te focussen op het Nederlands, want alleen met het Nederlands kan je wat bereiken. Langzaam drong het besef door dat het Maleis een eigen rol speelde: binnen de gemeenschap met zijn eigen kerk-leven, kumpulan-leven, feesten, evenementen was het juist nodig en gewenst om Maleis te beheersen. Dat betekent niet dat beide talen elkaar 'bijten'. Goed Maleis spreken impliceert NIET dat de beheersing van het Nederlands slecht is. Dit idee wordt hoe langer hoe meer geaccepteerd.

Grammatica

De verschillende vormen van de ontkenning worden aangeboden. Een 'werkwoord' ontkennen gaat anders dan het ontkennen van een 'zelfstandig naamwoord'. Nog meer voegwoorden worden aangeboden en de verdubbeling van de verschillende woordsoorten met de verschillende betekenissen.

Toelichting

de ontkenning

De toelichting spreekt voor zich.

5.1 Maak zinnen met de onderstaande woorden

Alle woorden zijn gegeven, dus het gaat er alleen maar om ze in de juiste volgorde te zetten.

voegwoorden

5.2 Vul de onderstaande zinnen in

Oefening spreekt voor zich. Laat de cursisten de zinnen ook vertalen.

5.3 Vul de onderstaande zinnen aan

Hier kan de cursist gebruik maken van zijn fantasie.

Verdubbeling

De toelichting spreekt voor zich.

5.4 Wat zou kunnen betekenen?

Laat de cursisten zelf eerst wat bedenken, of ze het een beetje aanvoelen. Zo niet, geef dan de betekenis van het eerste voorbeeld, en laat dan de cursisten het afmaken.

5.5 Wat betekent deze uitdrukking?

De uitleg spreekt voor zich.

5.6 Conversatie

Geef elke cursist een paar minuten om zich voor te bereiden. Of dat ze hun verhaal aan de buurman/-vrouw vertellen, die dat verhaal moeten herhalen.

5.7 TV-kijken

Een conversatie-oefening. Deze oefening kan ook in tweetallen uitgevoerd worden.

Let op bepaalde grammaticale verschijnselen.

aanvulling grammatica 1

Zoals in alle talen, kent ook het Maleis het verschijnsel dat een woord meer dan een betekenis heeft. In het Nederlands kunnen we als voorbeelden noemen: bank, was, bij, zijn, haar.

In het Maleis hebben we o.a.:

kue = koek + jij
rapat = vergadering + dichtbij
bahaya = geweldig + gevaarlijk
asal = afkomst + als maar
kaja = rijk + alsof
kasih = liefde + geven

aanvulling grammatica 2

In het Maleis kan de klank *-h-* die tussen twee klinkers staat, ook als *ch* uitgesproken worden. Natuurlijk alleen in de uitspraak is deze variant mogelijk; in het schrift schrijf je gewoon *h*. Dit is een belangrijke regel: uitspraakvariant en geen schrijf-variant. Dus we hebben in de uitspraak :
[paha] naast [pacha], [tuhan] naast [tuchan], [tahan] naast [tachan], [mahal] naast [machal].

extra opdracht ter afsluiting

U kopieert van de onderstaande situaties en knipt daar strookjes van. Elke groep van 4 / 5 cursisten krijgt een strookje met een situatieschets; elke cursist een eigen strookje. De groepjes bereiden zich voor gedurende 2 minuten en spelen de schets. De anderen genieten van het toneelstukje en proberen te ontdekken wie wat speelt, wat er gezegd wordt, wat de situatie is.

Situatieschetsen

1. Jij bezoekt huize Raffy in Breda; oma woont daar; haar zuster in kampong Waai is net overleden en oma weet het nog niet; praten met hoofdverpleegkundige: hoe zeg je iets met tact.

Personen: jij, oma en hoofdverpleegkundige.

groeten, voorstellen, familie-relatie, informeren, tactisch iets vertellen woonplaats zuster...

2. Jij komt bij je ouders, bezoek van familie uit Saparua; moeder wil graag dat jij ook geld geeft, maar jij hebt er geen zin in. De familie uit Saparua laat merken dat ze er wel op rekenen; hoe red je je eruit?

Personen: jij, moeder, 1 of 2 familieleden uit Saparua.

groeten, informeren over en weer, zwaar leven in Saparua, huis laten bouwen, geen of weinig eten, misschien iemand mee naar Saparua om iets te regelen...

3. Je anak serani gaat belijdenis doen. Van jou wordt vanzelfsprekend verwacht dat jij een toespraakje houdt (kasih nasihat). Je hebt er geen zin in, probeert er onderuit te komen in het gesprek met je anak serani, maar een van de ouders vindt dat dan je tegen de Molukse cultuur ingaat. Hoe blijf je volharden...

Personen: jij, anak serani, ouder van anak serani.

groeten, informeren over en weer, voorbereidingen voor feest, wie kookt er, kasih nasihat, iemand anders maar, de andere 'ani', traditie Molukse gewoonte (aturan)

Literatuur

Dolf Hartveldt en Egbert Tahitu, *Parallel-beschrijving Nederlands-Moluks Maleis*. LSEM, Utrecht/Assen 1992. Alasan 5.

Magdaleen Kingmans, Xaf Lasomer en Jaap Tuit, *Op zoek naar een eigen plek. Een geschiedenis van Molukkers in Nederland*. LSEM, Utrecht 1997.

Magdaleen Kingmans, Hans Straver en Bert Tahitu, *Vouwbladen over onderwijs en educatie voor Molukkers*. SBO/LSEM, Assen/Utrecht, 1991-1993. *Set A: Cultuur en samenleving*.

Xaf Lasomer, m.m.v. Marjanne Haitsma en Bert Tahitu, *Doelen Moluks Maleis voor volwassenen. Een beschrijving van vaardigheden en inzichten op vier niveau's*. LSEM, Utrecht/Assen 1995. Alasan 15.

Xaf Lasomer, Maria Zegers, Bert Tahitu en Marjanne Haitsma, *Oh begitu? Organisatie en inhoud van een cursus Eigen Taal voor Molukse volwassenen*. LSEM, Utrecht 1994. Alasan 13.

Perspectieven voor het Moluks Maleis in Nederland. Een discussienota. LSEM, Utrecht/Assen 1994. Alasan 10

Otis Polnaya (samenst.), Magdaleen Kingmans en Peter Schonewille (tekst), *Kamp Schattenberg. Een Moluks verhaal in foto's / Foto-foto tjeritaan Maluku*. SBO/Drents Museum, (Assen) 1996.

Hanneke Sulman en Bert Tahitu, *Liedbundel Maluku Menjanji / Op Molukse wijze*. IWM/SBO/LSEM, Utrecht/Assen 1991.

Bunga Tjengkeh (koor en begeleiding), *Maluku Menjanji. Cassetteband*. IWM/SBO/LSEM, Utrecht/Assen 1991.

Bert Tahitu, *Studieschrift Moluks Maleis: de achtergronden*. LSEM, Utrecht, 1993. Alasan 7.

De spelling van het Moluks Maleis*

opzet

In deze spellingwijzer worden de centrale elementen behandeld, die nodig zijn voor het schriftelijk beheersen van het Moluks Maleis:

- 1 de lettertekens en hun uitspraak
- 2 de wijze van afbreken
- 3 afleidingen en samenstellingen
- 4 verdubbeling
- 5 de voorzetsels **di** en **ke**
- 6 hoofdletters
- 7 leestekens
- 8 leenwoorden
- 9 afkortingen

uitgangspunten

Uitspraak en spelling zijn niet van elkaar los te koppelen. Bij de formulering van onze voorstellen hebben we twee tegenstrijdige uitgangspunten gehanteerd. We gaan enerzijds uit van de spelling die momenteel in de Molukse gemeenschap gangbaar is; verschillende uitspraakvarianten worden niet in die spelling weergegeven. Anderzijds gaan we uit van de aanwezige uitspraakvarianten, en proberen de spelling daarbij aan te passen. Daarbij proberen we tevens een overkoepelende eenheidsvorm voor de uitspraak te vinden. We realiseren ons, dat door de keuze van een eenheidsspelling ook het taalgebruik neiging tot standaardisering zal vertonen.

Bij het formuleren van onze voorstellen hebben we de volgende criteria voor ogen gehad:

- a we sluiten uit het oogpunt van herkenbaarheid aan bij de 'traditie' van de Maleise schrijfwijze;
- b we sluiten om praktische en didactische redenen aan bij de Nederlandse spelling,
- c we zoeken naar eenvoudige en taaleconomische voorstellen.

We hopen op deze wijze een bijdrage aan de standaardisering van het Moluks Maleis te leveren.

* *Handleiding bij Kata Maluku ... Achtergrondinformatie en suggesties voor de leerkracht.*
Pusat Edukasi Maluku / Steunpunt Educatie Molukkers, Utrecht 1990, pagina 32-46.

1 de lettertekens en hun uitspraak

a klinkers

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
i	[i]	fiets, kier	kiri links; kwaad
e	[I]	kist, ring	bale draaien
e	[E]	best, melk	ngetje kletsen
e	[ə]	de, gemak	besar groot
a	[a]	(zie onder)	nakal stout
o	[o]	(zie onder)	om meneer
o	[O]	los, gokken	mogo (motor)pech
u	[u]	koets, stoer	burung vogel

• het letterteken i

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **i** in bijvoorbeeld **mint** *vragen*, **sis** *restant*; *overblijven* en **ing** *at* denken is [i] (Nedl. 'fiets', 'mier'). In woorden waar de **i** in de gesloten laatste lettergreep voorkomt, kan hij als [I] (spelling **e**) (Nedl. 'kist', 'wit') uitgesproken worden: **piring** naast **pireng** *bord*, **langit** naast **langet** *hemel*, **baris** naast **bares** *marcheren*.

voorstel voor spelling

De variatie **i-e** blijft alleen tot de uitspraak beperkt. In het schrift wordt overal waar variatie mogelijk is, **i** gebruikt.

• het letterteken e

uitspraak 1

De uitspraak van het letterteken **e** in bijvoorbeeld **sore** *namiddag*, **besok** *morgen*, **kerepu** *oud* en *verschrompeld*, **padede** *huilerig* en **kele** *een arm geven* is zoals in het Nederlands 'wit', 'kist', 'hint'.

voorstel voor spelling

In het schrift wordt **e** gebruikt.

uitspraak 2

De uitspraak van het letterteken **e** bijvoorbeeld in **tetek** *borst*, **tiet**, **beres** *okay*, **akkoord**, **mentjong** *scheef*, **schuin** en **kele** *okselgeur* is zoals het Nederlands 'weg', 'melk', 'kerk'.

voorstel voor spelling

In het schrift wordt **e** gebruikt.

uitspraak 3

De uitspraak van het letterteken **e** in bijvoorbeeld **gemes verrukt zijn van iets; gedateerd, telan slikken, besar groot, menang winnen** en **sedap lekker** is zoals in het Nederlands 'de', 'gemak', 'ze'.

probleem 1

Het is kenmerkend voor de uitspraak van het Ambons Maleis en voor het emfatisch/heftig geëmotioneerd spreken, dat de e-pepet ('schwa' of 'stomme e') niet voorkomt. In alle woorden waar het Standaard Maleis in de voorlaatste onbeklemtoonde lettergreep e-pepet heeft, heeft het Ambons Maleis **a**. Het Moluks Maleis in Nederland richt zich qua uitspraak naar zowel het Ambons Maleis als het Standaard Maleis. Dat wil zeggen, dat naast **menang** ook **manang** voorkomt, naast **sedap** ook **sadap**, en naast **besar** ook **basar**.

Bij een groot aantal andere woorden die van Javaanse origine zijn (en in de tangsi-periode zijn ontleend), komt deze a-variantie in de voorlaatste onbeklemtoonde lettergreep niet voor: **gemes verrukt zijn van iets; geïrriteerd, gendeng onnozel, naief, bekletek heel vies** worden niet anders uitgesproken dan als **gemes, gendeng** en **bekletek**.

voorstel voor spelling

Het schrijven van het Moluks Maleis moet aansluiten aan de (schrijf)traditie. De uitspraakvarianten van de e-pepet kunnen dan niet in de spelling weergegeven worden. De variatie blijft alleen tot de uitspraak beperkt: in het schrift wordt deze variatie niet weergegeven. Waar e-pepet en [a] mogelijk zijn, wordt in de spelling **e** gebruikt.

Er bestaat overigens een grote groep 'doubletten' van woorden die in de laatste beklemtoonde lettergreep een e-pepet hebben: **gemeter** naast **gemetar** trillen, beven, **gergeten** naast **gergetan boos, geïrriteerd, lemes** naast **lemas weekjes, slapjes, telen** naast **telan slikken**.

probleem 2

Hoe zit het met de 'stomme e' of e-pepet, die in veel woorden helemaal niet wordt uitgesproken?

woord	uitspraak	betekenis
sepeda	speda	fiets
sekolah	skola	school
senang	snang	blij, gelukkig

berani	brani	<i>durven</i>
belandja	blandja	<i>boodschappen doen</i>
perang	prang	<i>oorlog</i>
pelan	plan	<i>zachtjes</i>
keliru	kliru	<i>verward, confuus</i>
kenal	knal	<i>kennen</i>
geleper	gleper	<i>waardeloos</i>
geragas	gragas	<i>inhalig, gulzig</i>

Deze voorbeelden zijn zogenaamde ongelede woorden. Dat wil zeggen, dat deze woorden het grondwoord zijn. In afleidingen, waar dan voor- en achtervoegsels gebruikt worden, komt de stomme 'e' of pepet ook voor:

lapar	<i>honger (hebben)</i>
kelaparan	<i>uitgehongerd</i>
angkat	<i>tillen, dragen</i>
berangkat	<i>vertrekken</i>
terangkat	<i>achterover vallen</i>

Het is bekend, dat taalgebruikers zich in hun uitspraak sterk laten leiden door het schrift. Als een taalgebruiker constant geconfronteerd wordt met de 'volledige' standaardvormen van een woord en daarop zijn eigen uitspraak baseert, maar in zijn omgeving personen anders hoort spreken, kan dit ertoe leiden, dat hij de eigen uitspraak of die van anderen als incorrect gaat beoordelen.

Een belangrijk gegeven is, dat taal gemaakt wordt door het volk en zijn sprekers. Als het merendeel van de bevolking een 'verkorte' uitspraak heeft, is het niet realistisch en niet 'fair' deze uitspraakmogelijkheid te negeren of als fout te bestempelen.

voorstel voor spelling

Leerkrachten moeten duidelijk maken, dat variatie in uitspraak mogelijk is, maar dat in de spelling/orthografie de volledige vorm wordt geprefereerd. In woorden die duidelijk niet-Maleis zijn (en herkenbaar als Nederlands), wordt de 'oorspronkelijke' spelling gehanteerd: **traktor, blok, praktis, strategi, struktur.**

probleem 3

Het letterteken **e** heeft, zoals wij hierboven gezien hebben, verschillende uitspraakmogelijkheden. Wat te doen met de spelling? Kan een taalleerder weten, hoe de **e** in **gemeter trillen**, in **bendot dik** en in **sore avond** uitgesproken wordt? En omgekeerd: als er drie verschillende klanken zijn, is het niet praktischer drie verschillende lettertekens te gebruiken?

Het Moluks Maleis heeft geen lange schrijftraditie, maar na veertig jaar verblijf in Nederland heeft zich toch langzamerhand een bepaalde traditie ontwikkeld. We schrijven volgens de 'oude' spelling waarin het verschil in de e-klanken niet wordt weergegeven.

Het Indonesisch en het Ambons Maleis kennen slechts één /e/-foneem met twee realisaties: [e] en [E]. Echter, in het Moluks Maleis zijn [e] en [E] realisaties van twee aparte fonemen /e/ en /E/. Zo is er verschil in betekenis tussen /kele/ *een arm geven* en /kEIE/ *okselgeur*, en tussen /tete/ *voorvader* en /tEtEk/ *borst*. Bovendien, het bewijs voor het bestaan van deze twee fonemen wordt versterkt doordat zij bij de meeste woorden elkaars plaats niet kunnen innemen: /Enak/ wordt alleen als [Enak] uitgesproken, evenzo /bErEs/ *okay*, /gErEt/ *slepen*, /spEda/ *fiets*, en omgekeerd /keping/ wordt als [keping] uitgesproken, evenzo /beta/ *ik*, en /sore/ *avond*.

voorstel voor spelling

De relatief korte schrijftraditie ('Marinjo', kerkelijke bladen) in de Molukse gemeenschap heeft toch ervoor gezorgd, dat men gewend is aan de traditionele spelling van e, ondanks de verschillende uitspraakmogelijkheden. Het is goed hierbij te blijven en de taalleerder de juiste uitspraak bij elk woord aan te leren. We kunnen verwijzen naar het Nederlandse 'medemens', waarin de e driemaal voorkomt en driemaal anders uitgesproken.

• **het letterteken a**

uitspraak

De uitspraak van het letterteken a in bijvoorbeeld **marah** *kwaad*, **boos**, **bangka** *opgezwollen*, en **napas** *adem* staat tussen de uitspraak van het Nederlands 'maan, laat, kapen' en 'man, lat, kappen'.

voorstel voor spelling

In de spelling wordt a gebruikt.

• **het letterteken o**

uitspraak 1

De uitspraak van het letterteken o in bijvoorbeeld **oleh** *door*, **bilolo** *opgezwollen (oog)*, **tjolo** *dippen* en **pohon** *boom* staat tussen de uitspraak van het Nederlandse 'hoop, boord, kook' en 'hop, bord, kok'.

voorstel voor spelling

In het schrift wordt o gebruikt.

uitspraak 2

De uitspraak van het letterteken **o** in bijvoorbeeld **rokok** *sigaret; roken*, **mogok** *pech (motor)*, **obat** *medicijn*, en **borong** *druk bezocht* is zoals in het Nederlands 'hop, bord, kok'.

voorstel voor spelling

In het schrift wordt **o** gebruikt

• het letterteken **u**

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **u** in bijvoorbeeld **ukur** *meten*, **bung** *oudere broer*, **kurang** *weinig, minder*, en **rukruk** *chagrijnig* is zoals in het Nederlands 'moer, voet, koek'. In woorden waar de **u** in de gesloten laatste lettergreep voorkomt, kan hij als [o] (Nedl. voor, noord) uitgesproken worden: **tikus** naast **tikos** *muis, rat*, **sajur** naast **sajor** *groente*, **dapur** naast **dapor** *keuken*, en **bekurung** naast **bekurong** *zich thuis opsluiten*.

voorstel voor spelling

De variatie **u-o** blijft alleen tot de uitspraak beperkt. In het schrift wordt overal waar de variatie mogelijk is **u** gebruikt.

b tweeklanken

In het Moluks Maleis komen de volgende diftongen voor:

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
ai	[ai]	ai!	ramai <i>druk</i> sampai <i>aankomen</i> rantai <i>ketting</i>
au	[au]	lauw	pulau <i>eiland</i> kalau <i>als, indien</i> atau <i>of</i>

• de combinatie **ai**

uitspraak

De uitspraak van de lettercombinatie **ai** in bijvoorbeeld **ramai** *druk en gezellig*, **pantai** *strand*, **sampai** *aankomen; tot aan* en **balai** *kantoor, instituut* is zoals in het Nederlands 'ai!' of in het Engelse 'eye, night, mine'. De tweeklank **ai** wordt ook (misschien wel voornamelijk) uitgesproken als **e**: **rame** naast **ramai** *druk en gezellig*, **sampe** naast **sampai** *aankomen, tot aan*, **pake** naast **pakai**

aandoen, en **pante** naast **pantai strand**.

Deze tweeklank komt alleen in open onbeklemtoonde lettergrepen voor: dat wil zeggen, dat de combinatie **ai** in **main spelen**, **baik goed**, **air water**, en **kain doek**, **kleed** geen tweeklank is, maar voor twee aparte klanken staat. De **ai** in deze woorden kan ook niet als **e** uitgesproken worden (***ken**, ***men**), en bovendien, bij toevoeging van een achtervoegsel worden **a** en **i** apart uitgesproken: **permainan** wordt uitgesproken als **per-ma-i-nan speelgoed**.

voorstel voor spelling

In de formele spelling (in formeel taalgebruik) wordt de uitspraakvariantie **ai-e** niet weergegeven; waar de uitspraakvariantie mogelijk is, wordt voor **ai** gekozen. Echter, in informeel taalgebruik (en in informele spelling) mag de **e**-variantie gebruikt worden: **rame**, **sampe**, **pake**.

de combinatie au

uitspraak

De uitspraak van de letterkombinatie **au** in bijvoorbeeld **kalau als**, **indien**, **pulau eiland**, **atau of**, **hidjau groen** en **pisau mes** is zoals in het Nederlands 'lauw, vouw, gauw'. Deze tweeklank komt alleen in open onbeklemtoonde lettergrepen voor.

De tweeklank **au** wordt ook (misschien wel voornamelijk) uitgesproken als **o**: naast **kalau** ook **kalo als**, **indien**, **pulau** en **pulo eiland** **atau** en **ato of**, **(h)idjau** en **(h)idjo groen** en **pisau** en **viso mes**.

De **au** in **karbau karbouw**, **soort koe** is een combinatie van twee klinkers in een beklemtoonde lettergreep. De uitspraak **o** is niet mogelijk (***karbo**). Evenmin bij **laut zee** (***lot**) als bij **haus dorst** (***hos**). Bij het gebruik van achtervoegsels worden **a** en **u** apart uitgesproken: **la-u-tan oceaan** en **ke-ha-u-san de dorst**.

voorstel voor spelling

In de formele spelling (formeel taalgebruik) wordt de uitspraakvariantie **au** en **o** niet weergegeven; overal waar de variatie mogelijk is, wordt voor **au** gekozen. In informele situaties echter kan de **o**-variantie gebruikt worden: **kalo**, **viso**, **(h)idjo**.

c medeklinkers

plofklanken (explosieven)

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
p	[p]	paal	paleu <i>sloom, traag</i>
b	[b]	baar	baris <i>marcheren</i>
t	[t]	teil	tuli <i>doof</i>
d	[d]	duo	dua <i>twee</i>
tj	[c]	tjokvol	tjeper <i>niet mooi rond</i>
dj	[j]	gel	djola <i>duwen</i>
k	[k]	kursus	kurus <i>mager</i>
g	[g]	garage	gagah <i>knap, sterk</i>

de lettertekens p / b

uitspraak

De uitspraak van de lettertekens **p** en **b** in bijvoorbeeld **pilang** *slaan*, **bilang** *zeggen*, **kapal** *ship*, **kabal** *brutaal*, **kapur** *krijt* en **kabur** *wazig*; *bijziend* is zoals in het Nederlands 'paal, baal, lepel, label'. Beide **p** en **b** komen ook in het schrift aan het wordeinde voor, en worden als [p] uitgesproken: **asap** *rook, stoom*, **sebab** *omdat*; *reden*, **gelap** *donker* en **wadjib** *verplichting, plicht*. De uitspraak is echter niet gelijk aan een **p** aan wordeinde in het Nederlands. Bij 'soep, koog, lap' wordt de **p** volledig uitgesproken. In **asap**, **gelap**, **sebab** en **wadjib** wordt de **p** wel gevormd, de lippen komen samen, maar ze worden iets langer dichtgehouden voordat ze losgelaten worden.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze met **p / b**.

de lettertekens t / d

uitspraak

De uitspraak van de lettertekens **t** en **d** in bijvoorbeeld **tada** *verdragen*; *(hand) ophouden*, **dada** *borst*, **tua** *oud*, **dua** *twee*, **gantung** *(op)hangen*, **gandung** *verwant aan, familie van*, **utang** *rekening* en **udang** *garnaal* is zoals in het Nederlands 'tas, das, mate, made', met de kanttekening dat de **d** in het Moluks Maleis 'dikker' uitgesproken kan worden dan in het Nederlands. Het Maleise **ada** *zijn, hebben, aanwezig zijn* verschilt van het Nederlandse 'Ada' (meisjesnaam). Aan het wordeinde worden **t** en **d** als [t] uitgesproken: **pantat** *achterwerk, bil*, **bentet** *beschadigd* en **abad** *eeuw*, met het verschil dat de [t] wel gevormd wordt en iets langer wordt gehouden dan in het Nederlands. De uitspraak van de [t] in **kawat** *ijzerdraad* is anders dan die van [t] in 'kwaad'.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze met **t / d**.

• de letterkombinaties **tj / dj**

uitspraak

De uitspraak van de letterkombinaties **tj** en **dj** in bijvoorbeeld **tjuka azijn**, **djuga ook**, **tjatjing worm**, **djadjan snoep tjari zoeken**, **djari vinger**, **atjar zoetzure groente** en **adjar leren**; *onderwijzen* is zoals in het Nederlands 'laatje, koetje, bordje' en in het Engels 'John, gin, jogging'.

Beide lettercombinaties komen niet voor aan het wordeinde.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de Van Ophuysen/Suwandi-spelling met **tj** en **dj** (in tegenstelling tot de Indonesische schrijfwijze **c** en **j**).

• de lettertekens **k / g**

uitspraak

De uitspraak van de lettertekens **k** en **g** in bijvoorbeeld **kuti wegtikken**, **kalah verliezen**, **geser opschuiven**; *weggaan*, **gale graven**, **laku aftrek hebben**, **lagu (trad.) lied**, **laki man** en **lagi nog, meer** is zoals in het Nederlands 'kan, mok, beker' en in het Engels 'get, go, garden'.

Aan wordeinde komt **k** (en niet **g**) ook voor met de volgende uitspraakvarianten:

1 als [**k**] waarbij de klank langer wordt vastgehouden dan in het Nederlands;

2 als [?], een glottisslag of 'glottal stop': een keelklank zoals tussen de twee klinkers in 'naäpen';

3 tenslotte kan de [**k**]-klank weggelaten worden.

Bijvoorbeeld **anak kind** kan als 1 [**anak**], 2 [**ana?**] en 3 [**ana**] uitgesproken worden ; **labrak slaan**, **afranselen** kan uitgesproken worden als 1 [**labrak**], 2 [**labra?**] en 3 [**labra**].

In een aantal woorden waar de **k** na een **s** komt, is een andere uitspraak mogelijk, namelijk als [**x**]: **sekolah school** kan uitgesproken worden als [**skola**, **sxola**]; evenzo met **sekarang nu**: [**skarang**, **sxarang**] en **sekali een keer**; *alvast* [**skali**, **sxali**].

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze van de **g**. Wat de **k** betreft: de uitspraakvariatie wordt niet weergegeven. Overal waar variatie mogelijk is (als glottisslag, weggelaten of als [**x**]), wordt **k** geschreven.

neusklanken

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
m	[m]	maal	malu <i>verlegen</i>
n	[n]	naam	namu-namu <i>lekkernij</i>
nj	[ɲ]	oranje	njamu <i>mug</i>
ng	[ŋ]	bang	ngamuk <i>mopperen</i>

uitspraak

De uitspraak van de nasale medeklinkers **m**, **n**, **nj** en **ng** in bijvoorbeeld **malu** *verlegen*, **kumur** (*mond*) *spoelen*, **siram** *begieten*, **nama** *naam*, **kunu** *van iets nieuws bezeten zijn*, **tahan** (*tegen*)*houden*, **njiler** *watertanden*, **njilu** *soort kiespijn* **njanji** *zingen*, **ngaur** *liegen*, **ngatjo** *liegen*; *onzin praten* en **paling** *erg*, *zeer* is zoals in het Nederlands 'maar, naam, leen, oranje, kanjer, ding, van-gen'.

De vier nasalen kunnen overal, in alle posities voorkomen, met als uitzondering **nj**: deze kan niet aan wordeinde optreden.

Van een groot aantal woorden met **m** en **n** aan wordeinde bestaat een uitspraakvariant met **ng**: **tikam** wordt ook als **tikang** *steken* uitgesproken, **hitam** als **hitang** *zwart akan* als **akang** *het*, **bukan** als **bukang** *niet, geen* en **turun** als **turung** *dalen, naar beneden gaan*. Deze uitspraakvariatie met **ng** wordt gezien als typisch Ambons Maleis. Let wel: van de woorden met **ng** aan wordeinde bestaat geen variatie in de uitspraak met **m** of **n**: **barang** *ding* en geen ***baran**, **piring** *bord* en geen ***pirin**.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze, waarbij de uitspraakvariatie **ng** aan wordeinde voor **m** en **n** niet wordt weergegeven.

wrijfklanken (spiranten)

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
f	[f]	fiets	fufu <i>zwarte kunst</i>
s	[s]	sijs	susu <i>melk</i>
h	[h]	honk	hajal <i>wulps</i>
ch	[x]	lachen	achir <i>einde</i>
z	[z]	azijn	izin <i>toestemming</i>

- **het letterteken f**

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **f** in bijvoorbeeld **fufu zwarte kunst**, **fermak afranselen**, **fadahal echter, maar** en **monafik hypocriet** is zoals in het Nederlands 'fraai, lof'. De **f** kan niet aan wordeinde voorkomen.

Van een groot aantal woorden met **f** in beginpositie bestaan doubletvormen met **p**: **fadahal** en **padahal** of **fadal** en **padal** *maar, echter*, **falungku** naast **palungku** *vuist, met de vuist slaan*, **festa** naast **pesta** *feest*. Naast **fikir** *denken* komt ook **pikir** voor met een andere betekenis, *peinzen, piekeren*.

voorstel voor spelling

Waar variatie mogelijk is, moet dat gezien worden als doubletvorm: dus zowel **f** als **p** kunnen dan gebruikt worden.

- **het letterteken s**

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **s** in bijvoorbeeld **sangka verdenken**, **rasa voelen**, *proeven*, **atas** *boven*, *op* is zoals in het Nederlands 'saai, roest, vaas'.

voorstel voor spelling

we houden ons aan de traditionele schrijfwijze met **s**.

- **het letterteken h**

uitspraak 1

De uitspraak van het letterteken **h** in bijvoorbeeld **haja! wulps**, **hantam slaan mahal duur**, **paha dij** is zoals in het Nederlands 'huis, hoed, mohair'. Staat **h** tussen twee klinkers dan kan de uitspraak ook [x] zijn: **mahal duur** kan uitgesproken worden als [mahal] en [maxal]. Zo ook met **Tuhan God**: [tuhan] en [tuxan], **paha dij**: [paha] en [paxa].

voorstel voor spelling

De uitspraakvariantie van intervocalisch **h** als [x] wordt niet weergegeven; er wordt voor **h** gekozen.

uitspraak 2

In beginpositie komt **h** ook voor met de (uitspraak)mogelijkheid geheel weggelaten te worden: **hilang** komt voor naast **ilang** *verdwijnen*, **hudjan** naast **udjan** *regen; regenen*, en **hangat** naast **angat** *warm, lauw*. Maar niet elke **h** in beginpositie kan weggelaten worden. Het kan niet onder andere niet bij **hidup** *leven*, **hantam slaan**, **afranselen**, **hebat** *ontzagwekkend* en **hosi** *urinelucht*.

voorstel voor spelling

De variatie met weglating van **h** in beginpositie moet als doubletform gezien worden.

uitspraak 3

In eindpositie komt **h** ook voor, maar in de uitspraak (bijna) niet gerealiseerd: **rumah** *huis* wordt als [ruma] uitgesproken, **sudah** *al, reeds* als [suda], **tanah** *grond, land* als [tana], en **rendah** *laag* als [renda]. Bij de vorming van een afleiding met **-an** wordt de **h** wel uitgesproken, bijvoorbeeld in **kerumahan** *huisvesting*, **kesudahan** *afloop*.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze en spellen **h** in eindpositie (waar het volgens de speltraditie hoort).

• de letterkombinatie **ch**

uitspraak

De uitspraak van de letterkombinatie **ch** in bijvoorbeeld **achir** *einde*, **chusus** *speciaal* en **chotbah** *preek* is zoals in het Nederlands 'geld, lachen, licht'.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze met **ch**.

• het letterteken **z**

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **z** in bijvoorbeeld **zaman** *tijd, periode* en **izin** *toestemming* is zoals in het Nederlands 'azijn, zuur'.

Van de woorden met **z** bestaan doubletvormen: **zaman** / **djamang**, **izin** / **idjin**.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de traditionele schrijfwijze met **z**; daarnaast komen de doubletvormen met **dj** voor.

lateralen (liquidae)

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
l	[l]	land	lantjang loslippig
r	[r]	raket	rakus gulzig

• de lettertekens l / r

uitspraak

De uitspraak van de lettertekens l en r in bijvoorbeeld **lantang languit liggen**, **rantang potten en pannen**, **lupa vergeten**, **rupa gezicht, verschijning**, **pela pela**, **perak zilver; gulden**, **asal als, indien mits**, **asar roostererk opwarmen** is zoals in het Nederlands, met de volgende opmerkingen: de l wordt iets 'dikker' gerealiseerd dan in het Nederlands, en de r is een tong-r. De [l] in **betul echt waar** is 'dikker'/anders dan de [l] in 'stoel'; de [r] in **asar** is rollender dan in 'maar, voor'.

halfvocalen

letterteken	klank	vergelijk	voorbeeld
w	[w]	why (Engl)	wadjan braadpan
j	[y]	jolijt	judas streng

• het letterteken w

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **w** zoals in **wadjan braadpan**, **waktu tijd**, **toen**, **liwat passeren**, **langsgaan**, **lawan tegen; tegenspreken** en **kawat ijzerdraad, kabel** is tweemaal: zoals in het Nederlands 'waar, gewoon', en zoals in het Engels 'why' (waarom), 'where' (waar) of in het Nederlands 'leeuw', 'flauw'.

voorstel voor spelling

De uitspraakvariantie wordt niet weergegeven: overal wordt **w** geschreven.

• het letterteken j

uitspraak

De uitspraak van het letterteken **j** in bijvoorbeeld **jang die, dat**, **judas streng**, **mojang voorvader**, **kaja rijk, zoals** en **lajang vlieger** is zoals in het Nederlands 'jas, jurk'.

voorstel voor spelling

We houden ons aan de Van Ophuysen/Suwandi- spelling met **j**.

d doubletten

Zoals we reeds bij de bespreking van de klanken hebben opgemerkt, komt in het Moluks Maleis een groot aantal woorden voor, die een structurele uitspraakvariant hebben. We noemen deze woorden doubletten. Het bestaan van deze doubletten heeft voornamelijk met het onderscheid formeel versus informeel taalgebruik te maken. Dit wil echter niet zeggen, dat de formele variant van een woord niet in informele situaties gebruikt wordt, en omgekeerd. In de lijst van doubletten worden (formeel) en (informeel) dan ook tussen haakjes gezet.

De doubletten kunnen onderverdeeld worden in verschillende groepen: **e - u** woorden, afkortingen, klinkerwisseling, methathesis of positiewisseling van klanken, **a-e pepet** doubletten, en consonant-deletie na nasaal.

(formeel)	(informeel)	betekenis
-----------	-------------	-----------

e - u woorden

perut	poro	<i>buik</i>
tepek	topo	<i>klappen</i>
kentut	konto	<i>windje laten</i>
tjelup	tjolo	<i>dippen, plonzen</i>
peluk	polo	<i>omhelzen</i>

Niet alle woorden met **e - u** hebben een doubletvorm:

*gomo	gemuk	<i>dik</i>
*porlo	perlu	<i>nodig hebben</i>
*gondo	gendut	<i>dik</i>
*somo	semut	<i>mier</i>
*robos	rebus	<i>koken (in heet water)</i>

afkortingen

pergi	pigi, pi	<i>gaan, vertrekken</i>
sudah	su	<i>al, reeds</i>
aku	a	<i>ik</i>
djuga	dju	<i>ook</i>
kaja	ke	<i>alsof</i>

supaja	spe	<i>zodat, opdat</i>
kalau	ko	<i>als, indien</i>

klinkerwisseling

kentjing	kintjing	<i>plassen</i>
keliling	kuliling	<i>overal</i>
tjelaka	tjilaka	<i>onheil, ramp</i>
sembahjang	sumbahjang	<i>bidden; gebed</i>
kalau	kalo	<i>als</i>
pisau	pisu	<i>mes</i>
hidjau	idjo	<i>groen</i>
ramai	rame	<i>druk</i>
pantai	pante	<i>strand</i>
sampai	sampe	<i>tot</i>

positiewisseling

mentjeret	merentjet	<i>diarree</i>
kursi	krusi	<i>stoel</i>
korsi	krosi	<i>stoel</i>
lajangan	lengaan	<i>vlieger</i>
tolak	djola	<i>duwen</i>

a - e pepet woorden

kupas	kupes	<i>pellén, schillen</i>
malas	males	<i>lui</i>
lantas	lantes	<i>nou en...; verder</i>
pantas	pantes	<i>passen bij; vandaar</i>

consonant-deletie na nasaal

tindis	tinis	<i>drukken</i>
gendong	genong	<i>dragen (op de arm)</i>
ambil	ambe, ame	<i>pakken, halen</i>

Bij een grote groep van doubletten speelt het onderscheid formeel versus informeel geen rol:

falungku	palungku	<i>vuist; slaan met de vuist</i>
fadahal	padahal	<i>echter, maar</i>
festa	pesta	<i>feest</i>
zaman	djamang	<i>periode; leeftijd</i>
izin	idjin	<i>toestemming</i>

voorstel voor spelling

De doubletten worden op beide manieren gespeld: naast **poro** komt **perut** voor; naast **kentjing** ook **kintjing**; naast **krusi** ook **kursi** naast **pergi** ook **pigi**. In tegenstelling tot woorden als **sajur** en ***sajor** *groente* of **langit** en ***langet** *hemel, uitspansel* voor welke vormen slechts één spellingswijze bestaat, te weten **sajur** respectievelijk **langit**.

e het accent

In het Moluks Maleis ligt het woordaccent op de voorlaatste lettergreep, behalve als deze lettergreep een schwa/pepet/stomme e bevat; in dat geval heeft de laatste lettergreep de klemtoon: **rúmah** *huis*, **mákan** *eten*, **perempúan** *vrouw*, **ngétje** *kletsen*, maar **temán** *vriend(in)*, **besár** *groot*, **ketjil** *klein*. Ook als de laatste lettergreep een schwa heeft, krijgt het in dit geval de klemtoon: **gendéng** *onnozel*, **naief**, **gemés** *geïrriteerd zijn*; *verrukt* *zijn*, **bekleték** *heel vies zijn*.

De voorlaatste lettergreep draagt ook het accent in a) samenstellingen en b) in afleidingen met het achtervoegsel -an:

- a **rúmah** *huis* en **sákit** *ziek*, **rumah sákit** *ziekenhuis*, **pintu deur** en **rúmah** *huis*, **pintu rumah** *huisdeur*, *voordeur*,
- b **lápár** *honger hebben* en **kelapáran** *door honger overvallen worden*, *intense honger hebben*, **djáhat** *stout* en **kedjahátan** *de stouterik*, *ondeugend kind*, **mákan** *eten* en **makánan** *het eten* en **fikir** *denken* en **fikiran** *de gedachte*.

Uitzonderingen op deze accentregel zijn **hajál** *wulps*; *flirten* en de doubletvormen **padahál** en **fadahál** *maar*, *echter*. Historisch gezien bestaat **padahal** uit twee woorden: het voorzetsel **pada** *bij* en het zelfstandig naamwoord **hal** *zaak*. Het accent lag en ligt nog steeds op **hal** (het oorspronkelijk nominale gedeelte van de constructie, zoals ook in **di rumah** *thuis*), maar de betekenis van de constructie is veranderd. In de kortere vormen **pádal** en **fádal** *maar*, *echter* ligt het accent overeenkomstig de accentregel op de voorlaatste lettergreep.

2 de wijze van afbreken

De gouden stelregel in het schrijven van Moluks Maleis is, dat je probeert het afbreken van woorden te vermijden. Echter, als het afbreken noodzakelijk is, dan moet je aan de volgende principes houden:

- 1 Breek af bij open lettergrepen, dat zijn lettergrepen die op een klinker eindigen: dus **ru-mah** *huis*, **ka-ja** *rijk*; *alsof*, **li-hat** *zien*; *kijken*, **se-ka-rang** *nu*, **ma-af** *pardon*, *sorry*,
- 2 Breek af tussen twee medeklinkers, dat wil zeggen als de eerste lettergreep gesloten is. De eerste lettergreep eindigt op:
 - a een nasaal: **rum-put** *gras*, **rem-beng** *torsen*, *sjouwen*, **han-tam** *afranselen*, *slaan*, **kon-de** *knotje*, *wrong*, **lon-tjeng** *klok*, *horloge*, **ban-djir** *overstromen*; *overstroming*, **bung-kus** *inpakken*, **gonggong** *blaffen*;
 - b een liquida, een l of r. **per-gi** *gaan*, **mor-ka** *woedend*, *kwaad*, **pal-su** *vals*, *gemeen*, **bol-sak** *matras*;
 - c een spirant, f of s: **daf-tar** *lijst*, **naf-su** *begeerte*, **mes-ki** *hoewel*, **bas-kom** *waskom*, *teil*.
- 3 Houd bij het afbreken van afleidingen het grondwoord intact: dus **lapar** *honger hebben* en **ke-la-par-an** *door honger overvallen worden*; *intense honger hebben*, **ma-kan** *eten* en **ma-kan-an** *het eten*, *voedsel*.
- 4 Let wel: de **tj**, **dj**, **ng** en **nj** (en ook **sj**) geven één klank weer, ook al bestaan ze uit twee tekens. Het afbreken van woorden als **ma-tje** *zij*; *meisje*, **ke-tjil** *klein*, **bu-djang** *vrijgezel*, **me-dja** *tafel*, **di-ngin** *koud*, **do-ngol** *stom*, *dom*, **ta-nja** *vragen*, **bu-nji** *klinken* en **ma-sja-ra-kat** *maatschappij*, *gemeenschap* gebeurt dus volgens het eerste principe: open lettergrepen.

3 afleidingen en samenstellingen

De afleidingen, de woorden die met voor- en achtervoegsels afgeleid zijn van grondwoorden, worden aaneen geschreven: **makanan** *het eten* van **makan** *eten*, **beringus** *verkouden zijn* van **ingus** *snot*, **ketutup** *(onverwachts) gesloten* van **tutup** *sluiten*, **terangkat** *achterovervallen* van **angkat** *tillen*, **pemalas** *lui* van **malas** *lui*. Bij het afbreken moet je rekening houden met het grondwoord (zie paragraaf 2).

De samenstellingen worden in de regel los geschreven. Dat wil zeggen, de leden of elementen die samen een woord vormen, worden niet aaneen geschreven: **pasar ikan** *vismarkt*, **toko sepatu** *schoenenwinkel*, **kebaja** *dansa*

dansblouse (voor mannen), *surat kilat telegram*, *konde ekor bebe knotje*, laag in de nek met een onderstuk in de vorm van een eendestaart, *kue kuping gadjah koekje*, in de vorm van een olifantsoor, *tjakalele buluh ajam krijgsdans* waarbij de dansers kippeveren dragen, *adik kakak broers en zusters*, *ibu bapa(k) ouders; ouderen*, *papa ani peetoom*.

Uitzonderingen zijn onder andere: *matahari zon*, *katjamata bril*, *olahraga sport*.

4 verdubbeling

probleem 1

Eén van de problemen of discussiepunten tijdens de taaldiscussies in de jaren na de Tweede Wereldoorlog is de wijze van weergave van verdubbeling. Moeten bij de verdubbeling van grondwoorden of enkelvoudige woorden de vormen volledig herhaald worden of kan gebruik gemaakt worden van het cijfer 2 ofwel **angka dua**?

Van Ophuysen (1901) prefereert de volledige vorm, maar staat het gebruik van **angka dua** toe als het hele woord wordt verdubbeld. Ook bij afleidingen kan **angka dua** gebruikt worden, mits het om het hele woord gaat. Dus **laki-laki** en **laki2 man** zijn beide correct, en ook **tanam-tanaman** en **tanam2-an vegetatie**. Echter bij **berlari-lari rondrennen** is geen gebruik van **angka dua** mogelijk.

Van Suwandi (1947) mag overal **angka dua** gebruikt worden, als maar duidelijk is aangegeven (middels een hyphen of liggend streepje) welk deel van het woord verdubbeld wordt. Het kan dus ook bij afleidingen:

buku-buku	buku2	<i>boeken</i>
sekali-kali	se-kali2	<i>soms</i>
mudah-mudahan	mudah2-an	<i>misschien, wie weet</i>
berhubung-hubungan	ber-hubang2-an	<i>met betrekking tot</i>
perlahan-lahan	per-lahan2	<i>langzaam</i>

Marinjo gebruikt voor de weergave van verdubbeling een 2 achter het woord in kwestie: **kira2 ongeveer**, **pertanjaan2 vragen**. Bij afleidingen wordt geen hyphen gebruikt: **interview2nja** zijn *interviews*, **batas2nja** zijn *grenzen*, **rupa2nja** *schijnbaar, blijkbaar*.

voorstel voor spelling

Wat betreft grondwoorden en afleidingen is de keuze van Suwandi voor het Moluks Maleis in Nederland de juiste: je mag het hele (verdubbelde) woord

voluit schrijven, maar je mag ook gebruik maken van **angka dua**, als maar duidelijk aangegeven wordt (met een liggend streepje) welk deel verdubbeld wordt.

probleem 2

Hoe zit het met de samenstellingen? Wordt een woord als **rumah sakit** *ziekenhuis* verdubbeld als: **rumah-rumah sakit** of **rumah2-sakit** of **rumah2 sakit** of **rumah2sakit** of **rumahsakit-rumahsakit** of **rumahsakit2**? Wordt alleen de kern verdubbeld of de hele samenstelling? En hoe zit het met de schrijfwijze: voluit of met **angka dua**?

In de Molukse gemeenschap heeft een groot deel van de leden de eigen taal niet gestructureerd geleerd. Dit heeft onder andere tot gevolg, dat de inhoud van een uiting belangrijker is dan de vorm en dat de sprekers volgens eigen intuïtie talige of taalkundige principes toepassen. Zo kan één en dezelfde spreker samenstelling A volledig verdubbelen en bij samenstelling B alleen de kern. In het schrift is de schrijfwijze van het blad *Marinjo* bekend (met **angka dua**) en van de kerkelijke boeken (voluit): de taalgebruiker heeft voor het kiezen. Echter, geprobeerd moet worden een uniforme schrijfwijze te vinden.

voorstel tot spelling

Om taaleconomische redenen gaat onze voorkeur uit naar de verdubbeling van de kern. Eveneens om taaleconomische redenen prefereren wij bij de spelling de **angka dua** pal achter de kern te plaatsen. Op deze wijze kan tevens het onderscheid worden aangegeven tussen een samenstelling als **rumah2sakit** *ziekenhuizen* en de woordgroep **rumah2 bagus** *mooie huizen*.

In het Moluks Maleis worden samenstellingen dan als volgt verdubbeld en in het schrift weergegeven:

rumah sakit	rumah2sakit	<i>ziekenhuizen</i>
saputangan	sapu2tangan	<i>zakdoeken</i>
surat kilat	surat2kilat	<i>telegrammen</i>
papa ani	papa2ani	<i>peetvaders</i>
toko sepatu	toko2sepatu	<i>schoenenwinkels</i>
daftar kata2	daftar2kata2	<i>woordenlijsten</i>

pseudo-verdubbelingen

Een aantal woorden in het Moluks Maleis lijkt op een verdubbelde vorm, waarvan echter geen grondvorm bestaat. Deze woorden worden dus niet middels een hyphen weergegeven:

djidjik	<i>vies vinden</i>
gonggong	<i>blaffen</i>
purapura	<i>veinzen, net doen alsof</i>
nganga	<i>staren; aankijken</i>
bisbis	<i>fluisteren</i>
naonao	<i>duf, suf, sullig, stom</i>
rukruk	<i>chagrijnig</i>

Uitzonderingen zijn:

kupu-kupu	<i>vlinder</i>
koho-koho	<i>groentenschotel</i>
gado-gado	<i>groentenschotel</i>
anting-anting	<i>oorbel</i>
onde-onde	<i>versnapering van groene erwtjes in deegbal</i>

5 de voorzetsels 'di' en 'ke'

probleem

Worden **di** *op, bij, in, te* en **ke** *naar* los van de daaropvolgende woorden geschreven of vormen ze daarmee een woord?

De voorzetsels **di** en **ke** komen zelfstandig voor, dat wil zeggen alleen voor een zelfstandig naamwoord, maar ook in combinatie met andere voorzetsels: **di** *rumah thuis, di dalam rumah binnen in het huis, di atas rumah boven op het huis; ke* *Ambon naar Ambon, ke atas genteng het dak op, ke luar geredja de kerk uit.*

In Marinjo 90/5 vinden we de volgende constructies: **dirumah thuis, didaerah** *in het dorp/de streek, didunia* *in de wereld*, maar ook **di kota Ambon** *in de stad Ambon, di Batu Gadjaja* *in/te Batu Gadjaja*. In oudere grammatica's van het Maleis vinden we **dimuka voor, dibelakang achter, diatas boven, dibawah beneden, didalam binnen** en **disekolah op school, kesekolah naar school**.

voorstel voor spelling

Terwille van de duidelijkheid stellen wij het volgende voor: zowel zelfstandig optredend, dus alleen voor een substantief, als in combinatie met een ander voorzetsel, worden **di** en **ke** los van het volgende woord geschreven. Het is **di geredja** *in de kerk, di muka voor* en **di muka geredja** *voor de kerk, ke sekolah naar school ke belakang naar achteren* en **ke belakang sekolah** *naar de achterkant van de school* en **ke tanah asing** *naar den vreemde*.

6 hoofdletters

Hoofdletters worden in het Moluks Maleis gebruikt:

- 1 aan het begin van de zin;
- 2 bij eigennamen (persoonsnamen en geografische namen: **Anis, Nona, Tjali, Coen; Amerika, Ambon, Waai;**
- 3 bij namen van dagen: **hari Senin maandag, hari Selasa dinsdag, hari Rabu/Reboh woensdag, hari Kamis donderdag, hari Djumat vrijdag, hari Sabtu zaterdag, hari Minggu/Ahad zondag,**
- 4 bij namen van maanden: **Djanuari, Pebruari, Maret, April, Mai, Djuni, Djuli, Agustus, September, Oktober, Nopember, Desember** (*januari enzovoorts*).

7 leestekens

Het gebruik van leestekens (punt, komma, dubbele punt, punt-komma, vraag- en uitroep-teken) in het Moluks Maleis is gelijk aan het gebruik ervan in het Nederlands. Echter, het Moluks Maleis kent geen trema's, geen accent aigu of accent grave

Bij opeenvolging van klinkers, zoals in **maaf sorry, pardon seenaknja naar eigen goeddunken** en **seorang een persoon/iemand**, worden beide klinkers apart uitgesproken: dus **ma-af, se-enaknja, se-orang**. Een trema is niet nodig, ook niet bij eigennamen.

Accenttekens komen niet in het woord voor, maar worden wel gebruikt om een uitroep te accentueren. Dus: **kele een arm geven** wordt anders uitgesproken dan **kele okselgeur**, zonder dat het verschil in uitspraak door middel van accenttekens wordt aangegeven. In **manis é mooi, zoet** en **sajang é lief!;jammer!** is het accentteken wel noodzakelijk.

8 leenwoorden

Ontleningen zouden zo goed mogelijk aangepast moeten worden aan het systeem van het Moluks Maleis. Er bestaat reeds een enorme hoeveelheid Nederlandse ontleningen (duidelijk van vóór de komst naar Nederland), die ook alle aangepast zijn: **sen, handuk, stasion, mar, mel, daporblik dagverblijf** en **prahoto vrachtauto**. Echter, de Nederlandse elementen die in het dagelijks taalgebruik (Melaju Sini) voorkomen, zijn duidelijk als Nederlandse te herkennen. Voor hun schrijfwijze wordt ook de Nederlandse spelling gehanteerd.

9 afkortingen

De volgende afkortingen worden in het Moluks Maleis gebruikt:

a.l.	antara lain	<i>onder andere</i>
a.n.	atas nama	<i>namens</i>
bhw	bahwa	<i>dat</i>
d/a	dengan alamat	<i>per adres</i>
dg.	dengan	<i>met</i>
dgn	dengan	<i>met</i>
d.h.	dengan hormat	<i>met respect</i>
dll.	dan lain lain	<i>en anderen</i>
dl.	dalam	<i>in</i>
dln	dalam	<i>in</i>
dls.	dan lain sebagainya	<i>enzovoorts</i>
dp.	dari pada	<i>van</i>
dsb.	dan sebagainya	<i>enzovoorts</i>
dsl.	dan selandjutnja	<i>enzovoorts</i>
dst.	dan seterusnya	<i>enzovoorts</i>
hal.	halaman	<i>pagina</i>
j.a.d	jang akan datang	<i>a.s.</i>
jth.	jang terhormat	<i>geachte</i>
kel.	keluarga	<i>familie</i>
kpd	kepada	<i>aan</i>
k.l.	kurang lebih	<i>ongeveer, circa</i>
lih.	lihat	<i>kijk naar</i>
mis.	misalnja	<i>bijvoorbeeld</i>
Nn.	Nona	<i>(me)juffrouw</i>
Nj.	Njonja	<i>mevrouw</i>
pas	pasal	<i>hoofdstuk</i>
p.p	pulang pergi	<i>vice versa</i>
sbb.	sebagai berikut	<i>als volgt</i>
s/d	sampai dengan	<i>tot en met</i>
sdr	saudara; saudari	<i>broeder, zuster</i>
s.k.	surat kabar	<i>telegram</i>
t/tn.	tuan	<i>de heer</i>
tg(l).	tanggal	<i>d.d. = de dato</i>
th.	tahun	<i>anno domini</i>
tsb.	tersebut	<i>zoals genoemd</i>
t.t.	tertanggal	<i>de dato</i>
	tertulis	<i>geschreven</i>
	tanda tangan	<i>was getekend</i>
ttd.	tertanda	<i>was getekend</i>
ttg.	tertanggal	<i>de dato</i>
	tentang	<i>wat betreft</i>
ump.	umpama	<i>bijvoorbeeld</i>

Kata Maluku

Materiaal voor het leren van Moluks Maleis

- Xaf Lasomer en Bert Tahitu, **Aku nama Anis** Cursusboek Moluks Maleis, **niveau 1**. LSEM, Utrecht 1999. Kata Maluku.
- Xaf Lasomer en Bert Tahitu, **Aku nama Anis** Handleiding. LSEM, Utrecht 1999. Kata Maluku.
- Xaf Lasomer en Bert Tahitu, **Sekarang apa?** Cursusboek Moluks Maleis, **niveau 2**. LSEM, Utrecht 1999. Kata Maluku.
- Xaf Lasomer en Bert Tahitu, **Sekarang apa?** Handleiding. LSEM, Utrecht 1999. Kata Maluku.

Landelijk Steunpunt
Educatie Molukkers

isbn 90-76729-09-3

